

การศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดตรัง

Study of the production system of wetland plants in Trang Province

กลอยใจ คงเจียง¹ สุพันธ์ ธีราวุฒิ² สมชาย ทองเนื้อห้า¹ แพรพรรณ เกษมมูล¹

บทคัดย่อ

การศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจชนิดพืชและลักษณะของพืชชุ่มน้ำแต่ละชนิดในพื้นที่จังหวัดตรัง เพื่อให้ได้ชนิดพืชที่มีศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ในอนาคต และเพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืชชุ่มน้ำในจังหวัดตรัง เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ผลการทดสอบและพัฒนาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดตรัง พบว่า ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลชนิดพันธุ์พืชที่พบในพื้นที่ชุ่มน้ำพบพันธุ์พืช 20 ชนิด ใน 15 วงศ์ และได้ดำเนินการคัดเลือกพืชชุ่มน้ำที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรังจำนวน 1 ชนิด ได้แก่ จาก มีประโยชน์ในด้านใช้เป็นอาหาร ทำเครื่องจักรสาน และใช้ฉนวนบุหรี เป็นไม้จำพวกปาล์ม ในปี 2558 ดำเนินการสำรวจจากในจังหวัดตรังจำนวน 34 แหล่ง ได้แก่ อำเภอกันตังจำนวน 30 แหล่ง อำเภอย่านตาขาวจำนวน 2 แหล่ง และอำเภอปะเหลียนจำนวน 2 แหล่ง จากที่พบอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าชายเลน และริมฝั่งแม่น้ำ ในบริเวณน้ำกร่อย จากที่สำรวจพบ 1 ชนิด คือ *Nypa fruticans* Wurmp. จากที่พบในทุกแหล่ง ไม่มีความแตกต่างกันในด้านลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ได้แก่ ใบ ดอก ผล และการใช้ประโยชน์ รายได้จากการจำหน่ายยอดจาก น้ำตาลจาก ผลจากเชื่อม และจำหน่ายเครื่องจักสานอยู่ที่ 4,500 14,400 15,00 บาทต่อปีต่อไร่ และจำหน่ายเครื่องจักสานอยู่ที่ 36,000 บาทต่อปี

คำสำคัญ: พืชชุ่มน้ำ, จาก, wetland plants, *Nypa fruticans*

¹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรตรัง จังหวัดตรัง

² ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสงขลา จังหวัดสงขลา

คำนำ

ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบทหรือในเมืองต้องมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งพาอาศัยและผูกพันกับพื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands) จำกััดความตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) หรืออนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญ ระดับนานาชาติ กล่าวว่า "พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายความว่า ที่ลุ่ม ที่ราบลุ่ม ที่ลุ่มชื้นแฉะ พรุ แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึง ที่ชายฝั่งทะเลและที่ในทะเลในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 เมตร" (สุธารา, 2548) พื้นที่ซึ่งมีลักษณะจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงรวมถึง ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระพัง (ตระพัง) บาราย แม่น้ำ ลำธาร แคว สะพาน ชานคลอง ฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่ม กุด ทุ่ง กว๊าน มาบ บึง ทาม พรุ สบู่ แ่ง น้ำตก หาดหิน หาดกรวด หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล ชายฝั่งทะเล พืดหิน ปะการัง แหล่งหญ้าทะเล แหล่งสาหร่ายทะเล กุ้ง อ่าวดินดอน สามเหลี่ยม ช่องแคบ ชะวากทะเล ตะกาด หนอง น้ำกร่อย ป่าพรุ ป่าเลน ป่าชายเลน ป่าโกงกาง ป่าจาก ป่าแสม รวมทั้งนาข้าว นาเกลือ นาเกลือ บ่อปลา อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นระบบนิเวศที่มีบทบาทหน้าที่ ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต ทั้งมนุษย์ พืช และสัตว์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ คุณค่าที่ได้รับจากพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละแห่งอาจแตกต่างกันไป แต่คุณค่าที่ได้รับ จะได้รับมาอย่างสม่าเสมอต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ต้องซื้อหา คุณค่าโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งเก็บกักน้ำฝนและน้ำท่า ป้องกันน้ำเค็ม มิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ดักจับตะกอน และแร่ธาตุ ดักจับสารพิษ เป็นแหล่งของทรัพยากรและผลผลิตธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปเก็บเกี่ยวใช้ประโยชน์ มีความสำคัญต่อการคมนาคมในท้องถิ่น เป็นแหล่งรวมสายพันธุ์พืชและสัตว์ มีความสำคัญด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และเป็นแหล่งศึกษาวิจัยทางธรรมชาติวิทยา อาจกล่าวได้ว่า โดยรวมแล้วพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ ระบบนิเวศที่มีบทบาทหน้าที่ ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต ทั้งของมนุษย์ พืช และสัตว์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค ดังนั้นการศึกษาข้อมูลด้านการผลิตพืชชุ่มน้ำ ที่เหมาะสมในพื้นที่จังหวัดตรัง จึงเป็นเรื่องที่ควรได้มีการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรังต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

วัตถุประสงค์

เครื่อง Geographic Position System (GPS) กล้องถ่ายรูป และแบบสำรวจ

วิธีการ

สำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดตรัง พร้อมทั้งศึกษาความหลากหลายและอนุรักษ์พันธุ์พืชชุ่มน้ำแต่ละชนิดที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ด้านการวิจัยพัฒนา และเศรษฐกิจของชุมชนในสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัดตรัง และทำการเก็บบันทึกข้อมูลดังต่อไปนี้

1. บันทึกสถานที่และสภาพนิเวศน์แหล่งที่พบพื้นที่ชุ่มน้ำ ชนิดพืช และบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วยเครื่อง GPS และจัดทำแผนที่โดยสังเขป
2. บันทึกลักษณะพื้นฐานวิทยาของชนิดพืชที่พบในพื้นที่ชุ่มน้ำ
3. ศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชชุ่มน้ำทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนจังหวัดตรัง

ผลการทดลองและวิจารณ์

การทดสอบและพัฒนาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดตรัง ดำเนินการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำและศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำจำนวน 2 แหล่ง ได้แก่ แหล่งที่ 1 พื้นที่ชุ่มน้ำคลองลำชาน หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง (พิกัด X 0579115 Y 0830072 Z 47) พบว่า มีจำนวนชนิดพืชอาศัยอยู่จำนวน 13 ชนิด ได้แก่ สาธุ เตยหนาม บัวผัน ผักหนาม ตาลปัตรฤๅษี กกสามเหลี่ยม กูดเกี้ยว บอนเขียว สันตะวาใบข้าว ผักนึ่ง สาหร่ายหางกระรอก มะเดื่อลิง จิกนา (ตารางที่ 1) แหล่งที่ 2 ป่าชายเลนคลองลำภู หมู่ที่ 4 ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง (พิกัด X 0559787 Y 0823031 Z 29) พบว่า พืชอาศัยอยู่จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ บอน เต่า จาก เหงือกปลาหมอดอกขาว ปลงทะเล จิกทะเล แคทะเล ลำมะง่า (ตารางที่ 2) จากการสำรวจทั้งสองแหล่งพบว่าพืชที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์สามารถนำมาวิจัยพัฒนาได้ มีจำนวน 3 ชนิด ได้แก่ สาธุ จาก เหงือกปลาหมอดอกขาว

ประโยชน์ของพืชชุ่มน้ำต่อชุมชน

หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง หมู่ที่ 4 ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง โดยเฉพาะผู้อาวุโสและวัยกลางคนยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพืชในด้านอาหาร สมุนไพร และไม้ใช้สอย แต่การนำมาใช้จริง ๆ นั้นลดน้อยลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทางสังคมและทางเศรษฐกิจ ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป แต่พืชน้ำบางชนิดยังนิยมรับประทานเป็นอาหาร ได้แก่ บัวผัน ผักหนาม บอนเขียว ผักนึ่ง มะเดื่อลิง จิกนา ปลงทะเล จิกทะเล สาธุ จาก สมุนไพร ได้แก่ เหงือกปลาหมอดอกขาว เป็นไม้ใช้สอย ได้แก่ จาก สาธุ และใช้ทำเครื่องจักรสาน ได้แก่ จาก สาธุ และเตยหนาม

จากการสำรวจพืชชุ่มน้ำทั้งหมด 20 ชนิด นั้น ได้ดำเนินการคัดเลือกพืชชุ่มน้ำ 1 ชนิด ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรัง ซึ่งพืชชุ่มน้ำที่คัดเลือกไว้มีประโยชน์ในด้านใช้เป็นอาหาร ทำเครื่องจักรสาน และใช้หมวนบุหรี ได้แก่ จาก โดยในปี 2558 ดำเนินการสำรวจจากในจังหวัดตรังได้ 34 แหล่ง

บันทึกลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของจาก และข้อมูลพื้นที่โดยใช้พิกัดภูมิศาสตร์โดยเครื่อง Geographic Position System (GPS) (ตารางที่ 3)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของจาก

ลำต้นจากเป็นเหง้าอยู่ใต้ดิน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก เรียงตรงข้ามกัน ลักษณะแข็งตั้งตรงขึ้น ใบย่อยรูปใบหอกยาว 0.9-1.3 เมตร เรียงตัวสองทางคล้ายใบมะพร้าว (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ลำต้นจากและใบ

ดอกแยกเพศแต่อยู่ต้นเดียวกัน ดอกเพศเมียเป็นช่อกระจุกแน่นล้อมรอบด้วยดอกล่อเพศผู้เป็นช่อเชิงลดขนาดสั้น ดอกเพศผู้เรียงอยู่บนช่อดอกแบบหางกระรอก ก้านดอกสีน้ำตาล ดอกมีสีเหลือง (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ดอกจาก

ผลออกเป็นช่อ ผลเป็นเหลี่ยมรูปทรงรียาว 7-10 เซนติเมตร ผลอ่อนมีสีเขียวและเป็นสีดำเมื่อแก่ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ผลจาก

ตารางที่ 1 ชนิดพืชในคลองลำหาน (พิกัด X 0579115 Y 0830072 Z 47)

ลำดับที่/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะใบ	ลักษณะดอก	ลักษณะผล	การนำไปใช้ประโยชน์
1. สาเก	<i>Metroxylon sagus</i> Rottb.	PALME	ใบประกอบรูปขนนก	สีน้ำตาลแดง	เป็นทะลารูปผล กลมมีเปลือกเป็น เกล็ดเล็ก ๆ หุ้มไว้	ลำต้นนำไปใช้ทำแป้ง และ เลียงค่างสาเก ใบนำมาเย็บ ตับจากเพื่อใช้มุงหลังคา ทางสาเกนำไปใช้ประโยชน์ ใช้ทำเครื่องจักรสาน เช่น เสื่อ กระด้ง กระเจี๊ย กระบุง ข้อง
2. เตยหนาม	<i>Pandanus kaidus</i> Kurz.	PANDANACEAE	ใบเป็นรูปหอกแหลมยาวขอบ ใบหยักมีหนามแหลมสีเขียว	ดอกเพศผู้และเพศเมีย แยกกันอยู่คนละต้น ดอกออกเป็นช่อยาว มีกาบ รองดอกสีขาวนวล 2 - 3 กาบหุ้ม	เป็นผลกลุ่ม ผล ติดกันเป็นกลุ่มแน่น เป็นก้อนกลม เป็นรูป ลิ่มสี่เหลี่ยม ปลายมี หนามสั้น เมื่อสุก เต็มที่จะมีสีแสดอม แดง แก่จัดจะมีสีส้ม อมแดง ผิวของผล แข็งมากเมื่อแก่เต็มที่ มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ	ใช้ทำเครื่องจักรสาน เช่น เสื่อ กระเป๋า

ลำดับที่/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะใบ	ลักษณะดอก	ลักษณะผล	การนำไปใช้ประโยชน์
3. บัวผัน	<i>Nymphaea stellata</i> . Roxb.	NYMPHAEACEAE	ใบมีรูปเกือบกลม ขอบใบหยัก เป็นคลื่น ฐานใบเว้าลึก	กลีบดอกปลายแหลม เรียง ซ้อนกันหลายชั้นเมื่อเริ่ม บานมีสีครามอ่อน แล้ว เปลี่ยนเป็นชมพูม่วง ดอก หอม บานกลางวัน	-	สายบัวกินดิบเป็นผักจิ้ม
4. ผักหนาม	<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thawait.	ARACEAE	เป็นใบเดี่ยว รูปโล่หรือห้ว ลูกศรกว้าง ยาวได้ถึง 30 ซม. ขอบใบเว้าลึกเป็นแฉกเข้าหา เส้นกลางใบ ท้องใบและเส้น กลางใบมีหนามปกคลุม	เป็นช่อเดี่ยว ยาวใกล้เคียง กับใบ ดอกย่อยสีเหลือง อ่อนอัดกันแน่นเป็นแท่ง เป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีกลีบ รวม 4-6 กลีบ เกสรเพศผู้ 4- 6 อัน แผ่นรองช่อดอกสี น้ำตาล รูปหอกแคบตั้งขึ้น หรือโค้งบิดเป็นเกลียว	เป็นผลเดี่ยว อ่อนนุ่ม ขนาดเล็ก ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ซม. เมล็ดกลม	ยอดอ่อนใช้ทานเป็นผัก เหง้าใช้เป็นยาแก้ไอ ขับ เสมหะ ต้มน้ำอาบแก้คัน ใบแก้ปวดท้อง รากต้มน้ำ ดื่มแก้เจ็บคอ
5. ตาลปัตรฤาษี	<i>Limnocharis flava</i> (L.) Buch.	BUTOMANCEAE	ใบแบนมีขนาดใหญ่เป็นรูปไข่ หรือรูปรีป้อมฐานใบเป็นรูป หัวใจ	ดอกสีเหลืองออกเป็น กระจุกที่ปลายก้านช่อ ประมาณ 7-10 ดอก ก้านช่อ ดอกมีลักษณะคล้ายก้านใบ กลีบดอกบางเป็นรอยยับย่น มี 3 กลีบ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ	ผลกลมเกิดรวมเป็น กระจุก เมล็ดสี น้ำตาลหรือออกดำ	ก้านและช่อดอกใช้ รับประทานเป็นผัก

ลำดับที่/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะใบ	ลักษณะดอก	ลักษณะผล	การนำไปใช้ประโยชน์
6. กกสามเหลี่ยม	<i>Scirpus grossus</i> L.f.	CYPERACEAE	ใบค่อนข้างกว้างเป็นร่อง ปลายใบแหลม	ดอกออกเป็นช่อรวม มีก้านช่อดอกเป็นรูปสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ มีใบประดับ 3 ใบรองรับช่อดอก ช่อดอกย่อยมีดอกขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก สีน้ำตาล	-	ก้านช่อดอกยawnนำมาตากแห้งใช้ทอเสื่อ
7. กูดเกียะ	<i>Pteridium aquilinum</i> (L) Kuhn	DENNSTAEDTIACEAE	ใบประกอบแบบขนนกสามชั้น	-	-	-
8. บอนเจียว	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott.	Araceae	ใบรูปไข่แกมรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ สีเขียว ปลายใบแหลม และห้อยลง โคนใบเว้าลึกเป็นรูปสามเหลี่ยม	ดอกสีครีมหรือเหลืองนวล ออกเป็นช่อ	ผลสดรูปขอบขนาน	ไหลลวกรับประทาน หัว เป็นยาระบาย ขับปัสสาวะ ยางกำจัดหูด
9. สันตะวาใบข้าว	<i>Blyxa echinospera</i> (C.B.Clarke) Hook.f.	HYDROCHARITACEAE	ใบมีสีเขียวเรียงซ้อนเป็นกระจุกปลายใบแหลม	ดอกเดี่ยว ก้านดอกยาวส่งดอกขึ้นมาเจริญเหนือน้ำ ส่วนของดอกมีกาบหุ้มกลีบเลี้ยง 3 กลีบสีขาว มีเกสรตัวผู้ 3 อันรังไข่มี 3 พู ภายในมี 1 ช่อง ยอดเกสรเพศเมีย 3 อัน	ผลชนิดแคปซูล	รับประทานเป็นผัก เป็นพรรณไม้น้ำประดับตู้ปลา

ลำดับที่/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะใบ	ลักษณะดอก	ลักษณะผล	การนำไปใช้ประโยชน์
12. มะเดื่อฝรั่ง	<i>Ficus</i> <i>fistulosa</i> Reinw. Ex Blume	MORACEAE	ใบเดี่ยว เรียงสลับ	ดอกเกิดจากภายในฐานรอง ดอกที่มีรูปร่างคล้ายผลเป็น ดอกแยกเพศในช่อเดียวกัน	ผลสีเขียว เขียวอม เหลือง หรือสีเขียว ปนน้ำตาลอมม่วง	ราก เป็นยาบำรุงหลังการ คลอดบุตร เป็นยาขับ ปัสสาวะ น้ำยาง เป็น ส่วนผสมในพลาสติก ปิดขมับแก้ปวดศีรษะ ผล ดิบรับประทานเป็นผัก
13. จิกนา	<i>Barringtonia</i> <i>acutangula</i> (L.) Gaertn.	BARRINGTONIACEAE	ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับถี่ตอน ปลายกิ่ง ใบรูปหอกหรือรูป ไข่กลับ กว้าง 10-13 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร	สีชมพู มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุกที่ ปลายกิ่ง ช่อดอกห้อยลงยาว 0.3-1 เมตร กลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ โคนเชื่อมติดกันเป็นรูป ถ้วย กลีบดอก 4 กลีบ ปลาย กลีบม้วนออก กลีบ กลีบดอก บิด ดอกร่วงง่าย ดอกบานเต็มที่ กว้าง 1-2 เซนติเมตร	รูปขอบขนานหรือ ทรงกลม	ปลูกเป็นไม้ประดับ ยอด อ่อนและดอกอ่อน ทาน เป็นผักสด รากใช้เป็นยา ระบาย เปลือกใช้ชะล้าง บาดแผล และเบื่อปลา ใบ แก้ท้องร่วง เมล็ดเป็นยา ขับลมแก้ร้อนใน

ตารางที่ 2 ชนิดพืชในคลองลำภูตรัง (พิกัด X 0559787 Y 0823031 Z 29)

ลำดับที่/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะใบ	ลักษณะดอก	ลักษณะผล	การนำไปใช้ประโยชน์
1. บอนเต่า	-	-	-	-	-	-
2. จาก	<i>Nypafruticans</i> wurmp.	PALME	ใบเป็นแบบขนนก ลักษณะแข็ง ตั้งตรงขึ้น ใบย่อยรูปใบหอก ยาว 0.9-1.3 เมตร เรียงตัวสอง แถวคล้ายใบมะพร้าว	ดอกแยกเพศแต่อยู่ต้นเดียวกัน ดอกเพศเมียเป็นช่อกระจุกแน่น ล้อมรอบด้วยด้วยดอกเพศผู้ เป็นช่อเชิงลดขนาดสั้น ดอก เพศผู้เรียงอยู่บนช่อดอกแบบ หางกระรอก ก้านดอกสีน้ำตาล ดอกมีสีเหลือง	ผลออกเป็นช่อ ผล เป็นเหลี่ยมรูปทรงรี ยาว 7-10 เซนติเมตร ผลอ่อนมีสีเขียวและ เป็นสีดำเมื่อแก่	น้ำตาลจาก ผลจากนำไป เชื่อม ใบจากมุงหลังคา นำมา มวนยาเส้น ห่อขนมจาก ก้าน จากนำมาจักสานเช่น ตะกร้า กระเป๋า แจกัน โคมไฟ ที่รอง แก้ว ใบที่เหลือให้นำมาทำ กระดาษสา
3. เหงือกปลาหมอ ดอกขาว	<i>Acanthus</i> <i>ebracteatus</i> Vahl.	ACANTHACEAE	แผ่นใบกว้างจากประมาณกลาง ใบ ลงมาทางฐานใบ ขอบใบ เว้าหยักเล็กน้อยมีหนามไม่มาก	ออกที่ปลายกิ่ง มีลักษณะของ ดอกเป็นดอกช่อตั้งตรง สีขาว มีกลีบรองดอก 4 กลีบ	เป็นฝักรูปไข่หรือ <u>ทรงกระบอก</u>	ทั้งต้นและรากต้มอาบแก้พิษ ไข้ ผื่นคัน โรคผิวหนังทุก ชนิด ใช้รับประทานเป็นยาแก้ ฝีดาษและฝีทั้งปวง ดันสดตำ ให้ละเอียดเอาพอกปิดหัวฝี หรือแผลเรื้อรัง
4. ปลงทะเล	<i>Acrostichum</i> <i>aureum</i> L.	CYCADACEAE	เป็นใบประกอบแบบขนนก แผ่นใบรูปใบหอก	-	-	ต้น ปลูกระดับสวน ใบอ่อนใช้รับประทาน

ลำดับที่/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะใบ	ลักษณะดอก	ลักษณะผล	การนำไปใช้ประโยชน์
5. จิกทะเล	<i>Barringtonia asitica</i> (L.) Kurz	Lecythidaceae	เป็นใบเดี่ยวเรียงเวียนรอบกิ่ง แผ่นใบรูปไข่ปลายใบกลม	ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกสั้นตั้งตรง หลอดกลีบเลี้ยงเปิดออกเป็นสองแฉก ขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอก 4 กลีบสีขาว ไม่ติดกัน รูปรี โค้งออก เกสรเพศผู้จำนวนมาก มีสีขาวและแดง	เป็นรูปพรีสมิค-สี่เหลี่ยม ปลายมน ป้าน ผลมีขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลาง 10-15 เซนติเมตร	ปลูกเป็นไม้ประดับ ยอดอ่อนใช้รับประทาน
6. แคทะเล	<i>Dolichandrone spathacea</i> Schum.	BIGNONIACEAE	เป็นใบประกอบแบบขนนก ปลายคี่เรียงตรงข้ามกัน ใบรูปไข่ ใบหอกแกมรูปไข่	เป็นแบบช่อกระจุก สีขาว	เป็นฝักเรียวบิดเป็นเกลียว ยาว 2-3 x 30-60 เซนติเมตร	-
7. ส้มมะง่า	<i>Clerodendrum inerme</i> (L.) Gaertner.	VERBENACEAE	เป็นใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปหอกหรือรูปรี ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ	เป็นช่อกระจุกมี 3 ดอกออกตามง่ามใบและปลายกิ่ง วงกลีบเลี้ยงรูปประฆังยาว 0.5-1 ซม. ปลายเป็นแฉกสั้น ๆ 5 แฉก หลอดกลีบดอกติดกันเป็นหลอดเล็ก ๆ ยาว 2-3 ซม. สีขาวอมชมพู กลีบดอก 5 กลีบ มีสีขาว	ผลกลมหรือรูปไข่ กลีบ ผลอ่อนมีสีเขียว ผลแก่มีสีดำ	-

จากการสำรวจพืชชุ่มน้ำทั้งหมด 20 ชนิด นั้น ได้ดำเนินการคัดเลือกพืชชุ่มน้ำ 1 ชนิด ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรัง ซึ่งพืชชุ่มน้ำที่คัดเลือกไว้มีประโยชน์ในด้านใช้เป็นอาหาร ทำเครื่องจักรสาน และใช้ฆวนบุหรี ได้แก่ จาก โดยได้ดำเนินการสำรวจจากในจังหวัดตรังได้จำนวน 34 แห่ง บันทึกลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของจาก และข้อมูลพื้นที่โดยใช้พิกัดภูมิศาสตร์โดยเครื่อง Geographic Position System (GPS) (ตารางที่ 3) จากการสอบถามเกษตรกรในอำเภอกันตังที่ประกอบอาชีพทำจากมีรายรายได้จากการจำหน่ายขอดจาก จำหน่ายน้ำตาลจาก และจำหน่ายผลจากเชื่อมอยู่ที่ 4,500 14,400 15,00 บาท ต่อไร่ต่อปี ตามลำดับ จำหน่ายเครื่องจักรสาน 36,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 สำรวจจากในพื้นที่จังหวัดตรังจำนวน 34 แห่ง

สถานที่	พิกัด			สภาพพื้นที่
	X	Y	Z	
1. บ.คลองชีล้อม ม.1 ต.คลองชีล้อม อ.กันตัง จ.ตรัง	0569826	0806362	7	ป่าชายเลน
2. บ.ปากอ ม.4 ต.คลองชีล้อม อ.กันตัง จ.ตรัง	0563609	0821991	6	ป่าชายเลน
3. บ.บางแรด ม.5 ต.กันตังใต้ อ.กันตัง จ.ตรัง	0555875	0809008	15	ป่าชายเลน
4. ม.2 ต.บ่อน้ำร้อน อ.กันตัง จ.ตรัง	0555474	0822066	6	ป่าชายเลน
5. ม.3 ต.บ่อน้ำร้อน อ.กันตัง จ.ตรัง	0555844	0821209	-4	ป่าชายเลน
6. ต.กันตังใต้ อ.กันตัง จ.ตรัง	0556704	0814139	8	ป่าชายเลน
7. บ.ท่าปาบ ม.2 ต.บ่อน้ำร้อน อ.กันตัง จ.ตรัง	0556039	0822172	17	ป่าชายเลน
8. บ.ป่าเตียว ม.5 ต.บางเป้า อ.กันตัง จ.ตรัง	0558763	0808997	13	ป่าชายเลน
9. บ.นาเกลือ ม.2 ต.นาเกลือ อ.กันตัง จ.ตรัง	0552147	0813701	6	ป่าชายเลน
10. ม.5 ต.ควนธานี อ.กันตัง จ.ตรัง	0560759	0827430	19	ริมฝั่งแม่น้ำตรัง
11. บ.ย่านซื่อ ม.3 ต.ย่านซื่อ อ.กันตัง จ.ตรัง	0558895	0822749	10	ริมฝั่งแม่น้ำตรัง
12. บ.ในกลุ่ม ม.3 ต.ย่านซื่อ อ.กันตัง จ.ตรัง	0558784	0822500	15	ริมฝั่งแม่น้ำตรัง
13. บ.ย่านซื่อ ม.2 ต.ย่านซื่อ อ.กันตัง จ.ตรัง	0559589	0822227	20	ริมฝั่งแม่น้ำตรัง
14. บ.โคกทราย ม. 4 ต.ย่านซื่อ อ.กันตัง จ.ตรัง	0560077	0824254	13	ริมฝั่งแม่น้ำตรัง
15. ม.1 ต.ย่านซื่อ อ.กันตัง จ.ตรัง	0558703	0823564	13	ริมฝั่งแม่น้ำตรัง
16. บ.โต๊ะเหมือง ม.4 ต.บางหมาก อ.กันตัง จ.ตรัง	0558763	0808997	13	ริมฝั่งแม่น้ำตรัง
17. บ.เค็ดทอง ม.1 ต.บางหมาก อ.กันตัง จ.ตรัง	0056072	0826178	5	ป่าชายเลน
18. บ.อ่าวเพชรแก้ว ม.5 ต.บางหมาก อ.กันตัง จ.ตรัง	0560022	0824361	4	ป่าชายเลน
19. ม.5 ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง	0561888	0813993	7	ป่าชายเลน
20. บ.แหลม ม.3 ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง	0562880	0811987	12	ป่าชายเลน
21. บ.นาเรือ ม.1 ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง	0562966	0814860	2	ป่าชายเลน

สถานที่	พิกัด			สภาพพื้นที่
	X	Y	Z	
22. บ.ห้วยลึก ม.2 ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง	0566161	0816069	3	ป่าชายเลน
22. บ.ห้วยลึก ม.2 ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง	0566161	0816069	3	ป่าชายเลน
23. บ.ปะเก ม.4 ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง	0562400	0816111	-5	ป่าชายเลน
24. บ.ทุ่งไพร ม.5 ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง	0562328	0809813	19	ป่าชายเลน
25. บ.แหลม ม.3 ต.เกาะสุกร อ.ปะเหลียน จ.ตรัง	0567408	0783460	12	ป่าชายเลน
26. บ.แหลม ม.2 ต.เกาะสุกร อ.ปะเหลียน จ.ตรัง	0563175	0794327	0	ป่าชายเลน
27. บ.ทับจาก ม.7 ต.ทุ่งกระบือ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง	0568301	0816895	23	ลำคลอง
28. ม.2 ต.ทุ่งกระบือ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง	0571474	0814303	18	ลำคลอง
29. ม.4 ต.กันตังใต้ อ.กันตัง จ.ตรัง	0556206	0823883	7	ลำคลอง
30. ม.1 ต.กันตังใต้ อ.กันตัง จ.ตรัง	0555200	0822321	21	ลำคลอง
31. บ.บางสัก ม.1 ต.บางสัก อ.กันตัง จ.ตรัง	0547108	0817703	18	ลำคลอง
32. บ.นาเกลือ ม.1 ต.นาเกลือ อ.กันตัง จ.ตรัง	0552243	0809862	22	ลำคลอง
33. บ.นาเกลือ ม.3 ต.นาเกลือ อ.กันตัง จ.ตรัง	0551054	0811047	11	ลำคลอง
34. บ.บางเต่า ม.6 ต.คลองลู อ.กันตัง จ.ตรัง	0556648	0825000	4	ลำคลอง

สรุปผลการทดลอง

การศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดตรัง พบว่า จากการสำรวจและเก็บข้อมูลชนิดพันธุ์พืชที่พบในพื้นที่ชุ่มน้ำ พบ พันธุ์พืช 20 ชนิด ใน 15 วงศ์ และได้พืชชุ่มน้ำที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรังจำนวน 1 ชนิด ได้แก่ จาก มีประโยชน์ในด้านใช้เป็นอาหาร ทำเครื่องจักรสาน และใช้ฆวนนุหรี เป็นไม้จำพวกปาล์ม สืบจากจากในจังหวัดตรังมีจำนวน 34 แหล่ง ได้แก่ อำเภอกันตังจำนวน 30 แหล่ง อำเภอย่านตาขาวจำนวน 2 แหล่ง และอำเภอปะเหลียนจำนวน 2 แหล่ง จากที่สำรวจพบ 1 ชนิด คือ *Nypafruticans* Wurm. จากที่พบในทุกแหล่งไม่มีความแตกต่างกันในด้านลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ได้แก่ ใบ ดอก ผล และการใช้ประโยชน์ รายได้จากการจำหน่ายยอดจาก น้ำตาลจาก ผลจากเชื่อม และจำหน่ายเครื่องจักสานอยู่ที่ 4,500 14,400 15,00 บาทต่อปีต่อไร่ และจำหน่ายเครื่องจักสานอยู่ที่ 36,000 บาทต่อปี

เอกสารอ้างอิง

สุราราย ยินศิริส . 2548. การจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยโดยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ร่วมกับภาพถ่ายดาวเทียม. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: กรุงเทพฯ. 38-39 หน้า.

ภาคผนวก

ภาพผนวกที่ 1 พันธุ์พืชในคลองลำซานและคลองลำภู

กุศเกษะ

ตาลปัตรถายี่

บอนเขียว

บัวผัน

ผักหนาม

เตยหนาม

สาอู

มะเดื่อฝรั่ง

จิก

กกสามเหลี่ยม

ผักบุ้ง

สาหร่ายหางกระรอก

สันตะวาใบข้าว

บอนเต่า

เหงือกปลาหมอดอกขาว

ลำมะง่า

จิกทะเล

ปรังทะเล

จาก

แกทะเล

ศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดพัทลุง

Wetland Planting Systems in Phatthalung Province

จิระ สุวรรณประเสริฐ² บรรเทา จันทร์ฟุ่ม¹ ช่ออิน พรหมลังคหะ² ณัฐพงศ์ สงแทน³

บทคัดย่อ

กระจุคเป็นพืชที่มีประโยชน์และมีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนและท้องถิ่นของจังหวัดพัทลุง พบแหล่งปลูกมากที่สุดคือ ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง แต่เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะการผลิตกระจุคให้มีคุณภาพ จึงมีการศึกษาการเจริญเติบโตของต้นกระจุคในพื้นที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง โดยเริ่มดำเนินการเตรียมแปลงปลูก พร้อมปลูกกระจุคช่วงเดือนมีนาคม 2558 ใช้กรรมวิธีการทดลอง 2 ระยะปลูกคือ ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร/ต้น/หลุม และระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร/ต้น/หลุม พบว่า จำนวนต้นตอกของกระจุคที่ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร ต้นกระจุคมีการแตกกอดีกว่าระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร โดยเฉลี่ยทั้ง 6 ครั้งที่เก็บข้อมูล ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร มีการแตกกอเฉลี่ยอยู่ที่ 25 ต้นตอก ส่วนระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร มีการแตกกอเฉลี่ยอยู่ที่ 15 ต้นตอก สำหรับการเจริญเติบโตด้านความสูง ที่ระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตด้านความสูงเฉลี่ยดีกว่าอยู่ที่ 142 เซนติเมตร ส่วนระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร มีความสูงต้นเฉลี่ยอยู่ที่ 127 เซนติเมตร

คำสำคัญ: กระจุค

¹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรตรัง จังหวัดตรัง

² ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง จังหวัดพัทลุง

คำนำ

ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบท หรือในเมืองต้องมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งพาอาศัย และผูกพันกับพื้นที่ชุ่มน้ำ คุณค่าที่ได้รับจากพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละแห่งอาจแตกต่างกันไป แต่คุณค่าที่ได้รับจะได้รับมาอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ต้องซื้อหา คุณค่าโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งเก็บกักน้ำฝน และน้ำท่า ป้องกันน้ำเค็ม มิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ดักจับตะกอน และแร่ธาตุ ดักจับสารพิษต่างๆ (ชำนาญ, 2552) ซึ่งพื้นที่จังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่หนึ่งที่อยู่ติดกับริมทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขังซ้ำซาก และมีพืชชุ่มน้ำหลากหลายชนิดโดยเฉพาะกระจูดเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีศักยภาพที่ช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เนื่องจากกระจูดเป็นพืชที่ปลูกง่ายโตเร็ว เป็นพืชล้มลุกที่มีอายุหลายปี เหง้ามีเกล็ดสีน้ำตาลอมเทาที่ด้านปลายเล็กน้อย ลำต้นแข็งเป็นกลุ่มแน่นตามแนวของเหง้าภายในมีผนังกันเป็นปล้องตามขวาง ใบประดับคล้ายรูปกลมแคบคล้ายทรงกระบอก ดอกเป็นดอกช่อจำนวน 1 ช่อ ผลแข็งสีน้ำตาลผิวเรียบและมีหนามละเอียดที่ส่วนปลายสามารถขยายพันธุ์ได้ง่ายโดยส่วนใหญ่นิยมขยายพันธุ์โดยการแตกหน่อ โดยนำกอกระจูดมาแช่น้ำประมาณ 10-15 วัน จนเห็นรากใหม่แตก เพราะกระจูดเป็นวัชพืชที่มีการเจริญเติบโตง่าย และสามารถแพร่พันธุ์ได้รวดเร็วพบมากแถบภาคตะวันออกและภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณริมทะเลสาบสงขลาที่เป็นดินโคลน ซึ่งเรียกว่า “พรุ” หรือชาวพื้นเมืองทางภาคใต้เรียกว่า “โพระ” ฉะนั้นการเพาะปลูกกระจูดต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี ต้นจึงจะโตได้ขนาด สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ คือ ลำต้นยาวไม่ต่ำกว่า 1 เมตร ลักษณะต้นกระจูดมี 2 ชนิด คือ กระจูดใหญ่ และกระจูดหนู กระจูดใหญ่นำไปใช้ประโยชน์ได้มาก เช่น การสานเสื่อกระจูด และภาชนะใส่ของต่างๆ ส่วนกระจูดหนูลำต้นเล็กและสั้นเกษตรกรในท้องถิ่นนิยมนำมาเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นการศึกษาข้อมูลด้านการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดพัทลุง จึงมีความจำเป็นต้องมีการศึกษาระบบการผลิตกระจูดในพื้นที่จังหวัดพัทลุง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้องค์ความรู้ด้านการผลิตกระจูดและเพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืชชุ่มน้ำที่เหมาะสมในพื้นที่จังหวัดพัทลุง จึงเป็นเรื่องที่ควรได้มีการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพัทลุงต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

วัตถุประสงค์

- วัตถุประสงค์ในการวัดความเจริญเติบโตของลำต้นกระจูด
- ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15
- กล้องถ่ายรูป
- แบบฟอร์มบันทึกข้อมูล

วิธีการ

สำรวจพื้นที่ที่เหมาะสม วางแนวการปลูกในทิศเหนือ – ใต้ ใช้วิธีการทดลอง 2 กรรมวิธี คือ 1) ใช้ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร/ต้น/หลุม และ 2) ใช้ระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร/ต้น/หลุม ใส่ปุ๋ยเคมีครั้งที่ 1 และ 2

หลังจากปลูกกระเจียวได้ 45 วัน และ 90 วัน ใช้สูตร 15-15-15 อัตราครั้งละ 25 กิโลกรัม/ไร่ บันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- การเจริญเติบโตทางลำต้น บันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตทางลำต้นของกระเจียวเดือนละ 1 ครั้ง โดยสุ่มเก็บจำนวน 10 จุด ของแต่ละระยะปลูกโดย โดยใช้วิธีการวัดความสูงของลำต้นจากระดับผิวดินจนถึงปลายสุด
- จำนวนการแตกกอ โดยการนับจำนวนการแตกกอของกระเจียว
- สภาพแวดล้อมในพื้นที่แปลงปลูกและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการทดลองและวิจารณ์

การศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ผลการทดลองพบว่า จำนวนต้นตอกของกระเจียวระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร มีค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นตอกอยู่ที่ 25 ต้นตอก จากการเก็บข้อมูล 6 ครั้ง คือ เก็บข้อมูลเดือนละครั้ง โดยเก็บหลังจากปลูก 1 เดือน จนถึง 6 เดือน ซึ่งเดือนที่ 1 2 3 4 5 และ 6 มีจำนวนต้นตอกอยู่ที่ 6 13 21 29 37 และ 46 ต้นตอก ตามลำดับ ส่วนระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร มีค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นตอกอยู่ที่ 15 ต้นตอก ซึ่งเดือนที่ 1 2 3 4 5 และ 6 มีจำนวนต้นตอกอยู่ที่ 4 8 13 16 21 และ 25 ต้นตอก ตามลำดับ จากการทดลองพบว่า จำนวนต้นตอกของกระเจียวเมื่ออายุของต้นกระเจียวเพิ่มขึ้น จำนวนต้นตอกก็เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกันทั้งสองระยะปลูก ตาราง เมื่อเปรียบเทียบจำนวนต้นตอกของกระเจียวที่ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร และ 50 x 75 เซนติเมตร พบว่า ที่ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร ต้นกระเจียวมีการแตกกอดีกว่าระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนต้นตอกของกระเจียว

ระยะปลูก	อายุเก็บเกี่ยวข้อมูล (เดือน)						เฉลี่ย(ชม.)
	1	2	3	4	5	6	
ระยะปลูก 50 x 50 ซม.	6	13	21	29	37	46	25
ระยะปลูก 50 x 75 ซม.	4	8	13	16	21	25	15

ส่วนความสูงของต้นกระเจียว โดยวัดความสูงของลำต้นจากระดับผิวดินจนถึงปลายสุด พบว่า ที่ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร มีค่าเฉลี่ยของความสูงต้นกระเจียวอยู่ที่ 127 เซนติเมตร จากการเก็บข้อมูล 6 ครั้ง คือ เก็บข้อมูลเดือนละครั้ง โดยเก็บหลังจากปลูก 1 เดือน จนถึง 6 เดือน เช่นกัน โดยเดือนที่ 1 2 3 4 5 และ 6 มีค่าความสูงของต้นกระเจียวอยู่ที่ 108 114 123 132 137 และ 147 เซนติเมตร ตามลำดับ ส่วนระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร มีค่าเฉลี่ยของความสูงต้นกระเจียวอยู่ที่ 142 เซนติเมตร โดยเดือนที่ 1 2 3 4 5 และ 6 มีค่าความสูงต้นกระเจียวที่ 124 127 137 146 154 และ 165 เซนติเมตร ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบจำนวนต้นตอกของกระเจียวที่ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร และ 50 x 75 เซนติเมตร พบว่า การเจริญเติบโตด้านความสูง ที่ระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตด้านความสูงดีกว่าระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ความสูง (เซนติเมตร) ของต้นกระจุค

ระยะปลูก	อายุเก็บเกี่ยวข้อมูล (เดือน)						เฉลี่ย(ชม.)
	1	2	3	4	5	6	
ระยะปลูก 50 x 50 ซม.	108	114	123	132	137	147	127
ระยะปลูก 50 x 75 ซม.	124	127	137	146	154	165	142

จากข้อมูลทั้ง 2 ช่วง 4 เดือนแรก ความสูงทางลำต้นของกระจุคมีความแตกต่างกันไม่มากนัก แต่ช่วงเดือนที่ 5, 6 มีความแตกต่างกันมากถึง 17, 18 เซนติเมตร

สรุปผลการทดลอง

จำนวนต้นต่อกอของกระจุคที่ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร ต้นกระจุคมีการแตกกอดีกว่าระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร โดยเฉลี่ยทั้ง 6 ครั้งที่เก็บข้อมูล ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร มีการแตกกอเฉลี่ยอยู่ที่ 25 ต้นต่อกอ ส่วนระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร มีการแตกกอเฉลี่ยอยู่ที่ 15 ต้นต่อกอ สำหรับการเจริญเติบโตด้านความสูง ที่ระยะปลูก 50 x 75 เซนติเมตร มีการเจริญเติบโตด้านความสูงเฉลี่ยดีกว่าอยู่ที่ 142 เซนติเมตร ส่วนระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร มีความสูงต้นเฉลี่ยอยู่ที่ 127 เซนติเมตร จากการทดลองพบว่า ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตกระจุคได้ เนื่องด้วยระยะเวลาการปลูกน้อยเกินกว่าจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบผลผลิตของระยะปลูกทั้ง 2 ระยะได้ ซึ่งกระจุคต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี ต้นจึงจะโตได้ขนาด สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้คือ ลำต้นยาวไม่ต่ำกว่า 1 เมตร

เอกสารอ้างอิง

- ชำนาญ ทองเกียรติกุล. 2552. หลุมพีพืชตระกูลปาล์มในป่าพรุหลายหน่วยงานเร่งอนุรักษ์ก่อนหมดป่า. เทคโนโลยีชาวบ้าน. 21 (457), 32 หน้า.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง. 2558.ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพัทลุง. สืบค้นจาก : <http://www.doae index.php news view.> [10 กันยายน 2558].

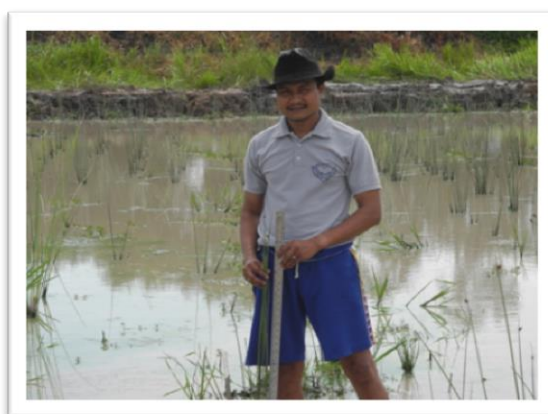
ภาคผนวก

ภาพผนวกที่ 1 การปลูกระจุค

ภาพผนวกที่ 2 การใส่ปุ๋ยกระจุคที่อายุ 45 วันหลังปลูก

ภาพผนวกที่ 3 การวัดการเจริญเติบโตที่อายุ 1 เดือนหลังปลูก

การศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

Study System Producing Plants of Wetland in Narathiwat Province

วิทยาลัย พุดจันติก¹ เอมอร์ เพชรทอง² โนรี อิสมะแอ³ จันทร คงคุณ³ ศรัญญา ใจพะยัค³ จ่านง ยานะธรรม³
โสพล ทองรักทอง³ ฉัตรชัย กิตติไพศาล¹

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายของพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เพื่อศึกษาพืชที่มีศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม 2556 ถึงเดือนกันยายน 2558 ดำเนินการสำรวจในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส จำนวน 5 แหล่ง คือ 1. หมู่ 6 ต.รือเสาะ อ.รือเสาะ (บึงบัวบก) 2. หมู่ 5 ต.กะลุวอ อ.เมือง(เขาสันถัก) 3. หมู่ 1 ต.ปะลารู อ.สุไหงปาดี(ศพ.นราธิวาส) 4. หมู่ 6 ต.กะลุวอเหนือ อ.เมือง(ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง) และ 5. ป่าพรุโต๊ะแดง อ.สุไหงโก-ลก พืชที่พบในแหล่งชุ่มน้ำทั้ง 5 แหล่ง มีจำนวน 13, 6, 3, 6 และ 11 ชนิด ตามลำดับ พบพืชในแหล่งชุ่มน้ำจำนวน 22 ชนิด คือ บัวหลวงดอกสีชมพู บัวหลวงดอกสีขาว บัวสาย หวายลิง เตยหอม เตยหนาม หวาย ลำเท็ง ย่านลิเภา กระจุคหนู จิก สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายข้าวเหนียว สาเก เสม็ดขาว หวานน้ำ สาเกหนาม หลุมพี มันปู มะฮังเล็ก เม่าไข่ปลา และเทียน ซึ่งชนิดพืชที่มีศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ในอนาคต คือ หลุมพี เนื่องจากพบหลุมพีมากที่สุดในป่าพรุโต๊ะแดงซึ่งเป็นแหล่งชุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดนราธิวาส และสามารถนำมาปรุงรสชาตอาหาร นำมารับประทานได้ทั้งผลสดและแปรรูป อีกทั้งปัจจุบันหลุมพีเป็นพืชที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นอย่างมาก

คำสำคัญ: พื้นที่ชุ่มน้ำ หลุมพี wetland, *Eleiodoxa conferta* (Griff.) Burr

¹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

² ศูนย์วิจัยพืชไร่สงขลา จังหวัดสงขลา

³ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรนราธิวาส จังหวัดสงขลา

คำนำ

ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบทหรือในเมืองต้องมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งพาอาศัยและผูกพันกับพื้นที่ชุ่มน้ำ คุณค่าที่ได้รับจากพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละแห่งอาจแตกต่างกันไป แต่คุณค่าที่ได้รับจะได้รับมาอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องยาวนานโดยไม่ต้องซื้อหา คุณค่าโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งเก็บกักน้ำฝนและน้ำท่า ป้องกันน้ำเค็มมิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ดักจับตะกอนและแร่ธาตุ ดักจับสารพิษ เป็นแหล่งของทรัพยากรและผลผลิตธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปเก็บเกี่ยวใช้ประโยชน์ มีความสำคัญต่อการคมนาคมในท้องถิ่น เป็นแหล่งรวมสายพันธุ์พืชและสัตว์ มีความสำคัญด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และเป็นแหล่งศึกษาวิจัยทางธรรมชาติวิทยา อาจกล่าวได้ว่าโดยรวมแล้วพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ ระบบนิเวศที่มีบทบาทหน้าที่ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต ทั้งของมนุษย์ พืช และสัตว์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค ดังนั้น การศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นเรื่องที่ควรได้มีการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเป็นพืชทางเลือก สำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

สำรวจพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 แหล่ง คือ 1. หมู่ 6 ต.เรือเสาะ อ.เรือเสาะ (บึงบัวบก) 2. หมู่ 5 ต.กะลุวอ อ.เมือง (เขาสำนัก) 3. หมู่ 1 ต.ปะลูลู อ.สุไหงปาดี (ศวพ.นครราชสีมา) 4. หมู่ 6 ต.กะลุวอเหนือ อ.เมือง (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง) และ 5. ป่าพรุโต๊ะแดง อ.สุไหงโก-ลก โดยบันทึกสถานที่และสภาพนิเวศน์แหล่งที่พบพื้นที่ชุ่มน้ำ ชนิดพืช บันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วยเครื่อง GPS บันทึกลักษณะฐานวิทยาของชนิดพืชที่พบในพื้นที่ชุ่มน้ำ ศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชชุ่มน้ำทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนภาคใต้ตอนล่าง คัดเลือกชนิดพืชที่มีศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ในอนาคต รวมทั้งศึกษาข้อมูลความสำคัญลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ประโยชน์และสรรพคุณ เริ่มดำเนินการเดือนตุลาคม 2556 ถึงเดือนกันยายน 2558

ผลการทดลองและวิจารณ์

จากการศึกษาความหลากหลายของพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 แหล่ง คือ 1. หมู่ 6 ต.เรือเสาะ อ.เรือเสาะ (บึงบัวบก) 2. หมู่ 5 ต.กะลุวอ อ.เมือง (เขาสำนัก) 3. หมู่ 1 ต.ปะลูลู อ.สุไหงปาดี (ศวพ.นครราชสีมา) 4. หมู่ 6 ต.กะลุวอเหนือ อ.เมือง (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง) และ 5. ป่าพรุโต๊ะแดง อ.สุไหงโก-ลก (ตารางที่ 1) พืชที่พบในแหล่งชุ่มน้ำทั้ง 5 แหล่ง มีจำนวน 13, 6, 3 และ 11 ชนิด ตามลำดับ (ตารางที่ 2) พบพืชในแหล่งชุ่มน้ำทั้งสิ้นจำนวน 22 ชนิด ได้แก่ บัวหลวงดอกสีชมพู บัวหลวงดอกสีขาว บัวสาย หวายลิง เเดยหอม เเดยหนาม หวายลำเท็ง ย่านลิเภา กระจุذنุ จิก สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายข้าวเหนียว สาธุ เสม็ดขาว หวายน้ำ สาธุหนาม หลุมพี มันปู มะฮังเล้ก เม่าไขปล่า และเทียนะ บันทึกข้อมูล ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อสามัญ ชื่อพื้นเมือง แหล่งที่พบลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พร้อมทั้งบันทึกประโยชน์และสรรพคุณ (ตารางที่ 3) และพบว่าพืชที่มีศักยภาพในการ

พัฒนาไปใช้ประโยชน์ในอนาคต มี 1 ชนิด คือ หลุมพี เนื่องจากสามารถรับประทานผลสดและแปรรูปได้ ผลมีรสเปรี้ยวใช้ปรุงอาหารแทนมะนาวหรือมะขาม เป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งในป่าพรุ และพบมากที่สุดในจ.นราธิวาส

ตารางที่ 1 พิกัดที่ตั้งของแหล่งชุ่มน้ำ จำนวน 5 แหล่ง ในจังหวัดนราธิวาส

ที่	สถานที่ตั้ง	พิกัดตำแหน่ง (GPS)	สภาพพื้นที่
1	หมู่ 6 ต.รือเสาะ อ.รือเสาะ บึงบัวบาง	X 777924 Y 699865	สระน้ำที่ บึงบัวบาง
2	หมู่ 5 ต.กะลุวอ อ.เมือง เขาสำนัก	X 704354 Y 817062	สระน้ำบริเวณ ป่าเขาสำนัก
3	หมู่ 1 ต.ปะลุรู อ.สุไหงปาดี ศวพ.นราธิวาส	X 818596 Y 672466	สระน้ำใน ศวพ.นราธิวาส
4	หมู่ 6 ต.กะลุวอเหนือ อ.เมือง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง	X 821600 Y 706000	สระน้ำในศูนย์ศึกษา การพัฒนาพิกุลทอง
5	ป่าพรุโต๊ะแดง อ. สุไหงโก-ลก	X 828225 Y 672312	ป่าพรุชุ่มน้ำ

ตารางที่ 2 ชนิดพืชที่พบในแหล่งชุ่มน้ำจังหวัดนราธิวาส

ที่	ชนิดพืช	สถานที่					ภาพประกอบ
		อ.รือเสาะ หมู่ 6	อ.เมือง หมู่ 5	อ.สุไหงปาดี หมู่ 1	อ.เมือง หมู่ 6	ป่าพรุโต๊ะแดง อ.สุไหงโก-ลก	
1	บัวหลวงดอกสีชมพู ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Nelumbo nucifera</i>	✓	✓				
2	บัวหลวงดอกสีขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Nelumbo nucifera</i>			✓	✓		

ที่	ชนิดพืช	สถานที่					ภาพประกอบ
		อ.รือเสาะ หมู่ 6	อ.เมือง หมู่ 5	อ.สุโขทัย หมู่ 1	อ.เมือง หมู่ 6	ป่าพรุโต๊ะแดง อ.สุโขทัย-ลก	
3	บัวสาย ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Nymphaea lotus</i> L.	✓					
4	หวายลิง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Flagellaria indica</i> Linn.	✓					
5	เคยหอม ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb.	✓					
6	เคยหนาม ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Pandanus tectorius</i> Sol. ex Parkinson	✓	✓		✓	✓	
7	หวาย ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Calamus caesioides</i> Blume	✓					

ที่	ชนิดพืช	สถานที่					ภาพประกอบ
		อ.รือเสาะ หมู่ 6	อ.เมือง หมู่ 5	อ.สุโขทัย หมู่ 1	อ.เมือง หมู่ 6	ป่าพรุโต๊ะแดง อ.สุโขทัย-ลก	
8	ลำเหียง , ลำเพ็ง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Stenochlaena palustris</i> Bedd	✓	✓		✓	✓	
9	ย่านลิเภา ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Lygodium microphyllum</i> (cav.) R. Br.	✓	✓	✓	✓		
10	กระจุคหนู ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Lepironia articulata</i> (Retz.) Domin	✓	✓	✓	✓		
11	จิก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Garetn.	✓					
12	สาหร่ายหางกระรอก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Hydrilla verticillata</i> (L.f.) Royle	✓	✓	✓	✓		

ที่	ชนิดพืช	สถานที่					ภาพประกอบ
		อ.ร้อยเอะ หมู่ 6	อ.เมือง หมู่ 5	อ.สุโขทัย หมู่ 1	อ.เมือง หมู่ 6	ป่าพุทไธสงแดง อ.สุโขทัย-ลก	
13	สาหร่ายข้าวเหนียว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Utricularia aurea</i> Lour.	✓					
14	สาธุ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Metroxylon sagus</i> Rottb.	✓				✓	
15	เสม็ดขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Melaleuca cajuputi</i> Powell					✓	
16	หาวน้ำ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Daemonorops angustifolia</i> (Griff). Mart.					✓	
17	สาธุหนาม ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Metroxylon rumphii</i> Mart.					✓	

ที่	ชนิดพืช	สถานที่					ภาพประกอบ
		อ.ริอเสาะ หมู่ 6	อ.เมือง หมู่ 5	อ.สุไหงปาดี หมู่ 1	อ.เมือง หมู่ 6	ป่าพรุโต๊ะแดง อ.สุไหงโก-ลก	
18	หูลุมพี ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Eleiodoxa conferta</i> (Griff.) Burr.					✓	
19	มันปู ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Glochidion littorale</i> Bl					✓	
20	มะฮังเล้ง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Macaranga griffithiana</i> Muell. Arg.					✓	
21	เม่าไข่ปลา ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.					✓	
22	เทียะ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Alstonia spathulata</i> Bl.					✓	

หมายเหตุ: เครื่องหมาย “✓” หมายถึง พบพืชในสถานที่นั้นๆ

ตารางที่ 3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ประโยชน์และสรรพคุณ ของพืชชุ่มน้ำใน จ.นราธิวาส

ที่	ชื่อพืช	ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ประโยชน์และสรรพคุณ
1	บัวหลวงดอกสีชมพู ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Nelumbo nucifera</i>	เป็นพรรณไม้น้ำที่มีอายุหลายฤดู ลำต้นอยู่ใต้น้ำ ใบรูปเกือบกลม ขอบใบเรียบและเป็นคลื่น ก้านใบและก้านดอกแข็ง มีตุ่มเล็กๆทั่วทั้งก้าน กลีบดอกสีชมพูเรียงซ้อนกันหลายชั้น มีฐานรองดอกที่ขยายใหญ่ห่อหุ้มรังไข่ไว้ภายในเรียกว่า “ฝักบัว”	เป็นไม้ประดับ ก้านใบและก้านดอก ทำกระดาษ บูชาพระ เครื่องสำอาง บริโภค
2	บัวหลวงดอกสีขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Nelumbo nucifera</i>	เป็นพรรณไม้น้ำที่มีอายุหลายฤดู ลำต้นอยู่ใต้น้ำ ใบรูปเกือบกลม ขอบใบเรียบและเป็นคลื่น ก้านใบและก้านดอกแข็ง มีตุ่มเล็กๆทั่วทั้งก้าน กลีบดอกสีขาวเรียงซ้อนกันหลายชั้น มีฐานรองดอกที่ขยายใหญ่ห่อหุ้มรังไข่ไว้ภายในเรียกว่า “ฝักบัว”	เป็นไม้ประดับ ก้านใบและก้านดอก ทำกระดาษ บูชาพระ เครื่องสำอาง บริโภค
3	ชื่อ : บัวสาย ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Nymphaea lotus</i> L.	ลำต้นอยู่ใต้น้ำ ใบค่อนข้างกลม ฐานใบหยาบเว้าลึก ผิวใบด้านบนเรียบเป็นมัน เส้นใบด้านล่างนูนเห็นชัด ดอกมีขนาดใหญ่ กลีบดอกรูปรีเรียงซ้อนกันหลายชั้น	ไม้ประดับ
4	ชื่อ : หวายลิง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Flagellaria indica</i> Linn.	ไม้เถา ต้นยาวได้ถึง 20 ม. ผิวเกลี้ยง เนื้อไม้โคนต้นจะแข็ง แต่เหนือโคนต้นขึ้นไปเนื้อจะอ่อน มีเส้นผ่านศูนย์กลางต้น 2-8 มม. ใบเดี่ยวออกเวียนสลับเป็นรูปใบหอก ออกดอกเป็นช่อกระจาย	น้ำต้มดื่มและเหง้า กินเป็นยาขับปัสสาวะ , ใบอ่อนใช้สระผม , น้ำต้มใบและดอกกินเป็นยาขับปัสสาวะ ขับน้ำ และแก้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ
5	ชื่อ : เหยหอม ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb.	เป็นไม้ยืนต้นพุ่มเล็ก ขึ้นเป็นกอ ลำต้นอยู่ใต้ดิน ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับเวียนเป็นเกลียวขึ้นไปจนถึงยอด ใบเป็นทางยาว สีเข้ม ก่อนข้างแข็ง เป็นมัน ขอบใบเรียบ ใบมีกลิ่นหอม	ต้นและราก ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ แก้กระษัย ใบสดตำพอกโรคผิวหนัง รักษาโรคหิด น้ำใบเคย ใช้เป็นยาบำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น ใช้ผสมอาหาร แต่งกลิ่น ให้สีเขียวแต่งสีขนม
6	ชื่อ : เหยหนาม ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Pandanus tectorius</i> Sol. ex Parkinson	เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ใบเรียวยาวผิวเรียบมัน ปลายใบแหลมสีเขียวเข้ม กลางใบเป็นร่องตามยาว ขอบมีหนามแหลมคม ถี่ ๆ ตลอดใบ มีรากอากาศงอกออกมาจากลำต้น ดอกช่อออกที่ปลายยอด ใบประดับสีขาวเรียวยาว เป็นกาบหุ้ม ดอกสีขาวอัดตัวกันแน่น ลำต้นกลมเป็นข้อถี่ๆ	ผลิตภัณฑ์จักสานต่างๆ เช่น เลื่อกระเป๋
7	ชื่อ : หวาย ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Calamus caesi</i> Blume	เป็นไม้เลื้อยหรือไม้รอเลื้อยตระกูลปาล์ม มีกาบหุ้มต้น และมีหนามแหลม ใบเป็นรูปขนนก ใบย่อยเรียวยาว ออกดอกเป็นช่อ สีขาวปนเหลือง ผลค่อนข้างกลม เปลือกเป็นเกล็ด ลูกอ่อนเปลือกสีเขียว เนื้อสีขาว ผลแก่เปลือกสีเหลือง เปลือกอ่อนเนื้อแข็ง รสเปรี้ยวฝาด	นิยมนำส่วนลำต้นที่สูงและมีความ ยืดหยุ่นมากเป็นพิเศษมาสานเป็นเฟอร์นิเจอร์ ลูกหวายอ่อนใช้กินเป็นผักจิ้มน้ำพริก และเปลือกออกแล้วนำไปทำส้มตำ หน่อหวายใช้ทำอาหาร

ที่	ชื่อพืช	ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ประโยชน์และสรรพคุณ
8	ชื่อ : ลำเต้ง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Stenochlaena palustris</i> Bedd	ใบแบบเฟิร์นคล้ายขอดผักกูด มีใบย่อย 15 คู่ สีแดง อมน้ำตาล ขอบใบหยักเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม ด้านหน้าเรียบมันวาว มีขนตามก้านใบ	ขอดอ่อนนำมาแกงเลียง หรือลวกจิ้ม น้ำพริก ขอดอ่อนมีสรรพคุณบำรุงเลือด
9	ชื่อ : ย่านลิเภา ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Lygodium microphyllum</i> (cav.) R. Br.	เป็นเฟิร์นเถาชนิดหนึ่ง ใบมีลักษณะเป็นใบเล็กๆ ลำ ต้นเหนียว เลื้อยขึ้นพันอยู่กับต้นไม้อื่นๆ	เป็นวัสดุสำคัญสำหรับงานสาน เช่น กระเป๋าย่านลิเภา
10	ชื่อ : กระจุคหนู ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Lepironia</i> <i>articulata</i> (Retz.) Domin	ลำต้นกลม ด้านในกลวง มีเยื่ออ่อนหุ้มกันเป็น ข้อๆ สีเขียวอ่อน มีขนาดตั้งแต่เท่ากำปั้นไม้ขีดไฟ จนถึงเท่าแท่งดินสอคำ สูงประมาณ 1-2 เมตร ใบ ของกระจุคครูปไปแต่มีกาบใบ (leaf sheaths) แผ่ ออก	นำมาสานเสื่อ ทำใบเรือ ทำเชือกผูกมัด และ ทำกระสอบบรรจุสินค้าเกษตรและสิ่งของ อื่นๆ
11	ชื่อ : จิก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Garetn.	ชอบขึ้นริมน้ำ ใบเดี่ยว ใบอ่อนสีน้ำตาลแดง ผิวใบ มัน ใบออกสลับถี่ตามปลายขอด รูปใบยาวเหมือน รูปใบหอก ดอก ช่อ สีแดงห้อยลง บานจากโคนลง ไปทางปลาย ช่อดอกยาว 30-40 เซนติเมตร กลีบ เลี้ยง 4 กลีบ ขาวรีเป็นเหลี่ยม มีสันตามยาวของผล 4 สัน ผลมีกลีบเลี้ยงติดอยู่	ขอดอ่อน และ ดอกใช้รับประทานเป็นผัก สดและผักจิ้มกับลาบ น้ำตก แก้ว และ ขนมจีน เปลือกและต้นมีสรรพคุณใช้เบื่อ ปลา
12	ชื่อ : สาหร่ายหางกระรอก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Hydrilla</i> <i>verticillata</i> (L.f.) Royle	เป็นพรรณไม้ใต้น้ำมีอายุข้ามปี ลำต้นเป็นสายเรียว ขาว แตกกิ่งสาขา แผ่นใบมีลักษณะรูปไข่ยาว ไม่มี ก้านใบ ขอบใบหยักเป็นซี่ๆ ใบแตกรอบข้อเป็นวง ดอกขนาดเล็กออกตามซอกใบ กลีบดอกสีขาว 3 กลีบ	ไม่ประดับ
13	ชื่อ : สาหร่ายข้าวเหนียว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Utricularia aurea</i> Lour.	เป็นพรรณไม้ใต้น้ำมีอายุหลายฤดู ลำต้นเป็นสาย กลมยาว ลักษณะแผ่นใบแตกเป็นเส้นเล็กๆ เป็นพืช ที่กินสัตว์เป็นอาหาร ดอกสีเหลือง ก้านช่อดอกยาว	ไม่ประดับ
14	ชื่อ : สาธุ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Metroxylon sagus</i> Rottb.	ใบประกอบรูปขนนก มีใบย่อยมาก คล้ายใบ มะพร้าว ขอดมีสีแดง ช่อดอกแตกตรงส่วนยอด คล้ายเขากวาง มีสีน้ำตาลแดง ผลมีลักษณะเป็น ทะลาย รูปผลกลม มีเปลือกเป็นเกล็ดเล็ก ๆ หุ้มไว้ ผลสุกมีสีน้ำตาล	ใบสาธุ ใช้เย็บเป็นจากมุงหลังคา ยางสาธุ ใช้แทนกาวปิดกระดาษสำหรับ ทำวาวของชาวชนบท ต้นสาธุ ใช้เป็นอาหารเลี้ยงหมู ไก่ และเป็ด
15	เสม็ดขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Melaleuca cajuputi</i> Powell	เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก-ใหญ่ สูง 5-25 เมตร เรือน ยอดเป็นพุ่มกลม ใบอ่อนสีแดง เปลือกสีน้ำตาลแดง มีใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม ใบรูปใบหอกแกมรูปไข่ ดอกสีขาว ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุกแยกแขนง ตามซอกใบและปลายกิ่ง ดอก ออก ก.พ - เม.ย ผล สดแบบมีเนื้อเมล็ดเดี่ยว ทรงกลม หรือ ไข่สีขาว ผล ออก มี.ค - มิ.ย (ชาลิตและ พิชา, 2545)	ราก ต้มน้ำดื่ม รักษาโรคผิวหนัง ทวาร การ ไหลเวียนของเลือดดีขึ้น แก้ปวดเมื่อย ขับ น้ำคาวปลาหลังคลอด ใบ ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดเมื่อย โรคน้ำกัด ลำต้น แก้หิดหอบ

ที่	ชื่อพืช	ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ประโยชน์และสรรพคุณ
16	หว่ายน้า ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Daemonorops angustifolia</i> (Griff). Mart.	กาบหุ้มลำมีสีเขียวแกมน้ำตาล สีนํ้าตาลออกเหลือง มีขุยสีดำกระจายอยู่ใต้โคนหนาม มีหนามหลาย ขนากรูปสามเหลี่ยมแบน โคนหนามสีเดียวกับกาบ หุ้มลำปลายสีดำ ขึ้นกระจายเดี่ยวๆ ใบย่อยรูปยาว เรียว มีสีเขียวแกมเหลืองเมื่อสดและสีเทาออก น้ำตาลเมื่อแห้ง เส้นใบมีจำนวน 3 เส้น ขอบมีปม หนาม หลังใบมีหนามรูปขน ใบย่อยแต่ละข้างของ ทางใบเรียงตัวแบบตรงข้าม เชื้อหรือสลับกัน (สมิตและคณะ,2550)	ลำต้น ใช้ในการผูกมัดและจักสาน ยอดอ่อน นำมาประกอบอาหาร โดยนำมา ประทานเป็นผักแทนยอดมะพร้าวในแกงส้ม ผักจิ้ม และยำ
17	สาธุหนาม ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Metroxylon rumphii</i> Mart.	เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว อยู่ในตระกูลปาล์ม มียอดสี ขาว มีหนามอยู่ตามก้านใบ ลักษณะของใบจะสั้น กว่า และเปราะกว่าชนิดที่มียอดสีแดง ใบประกอบ รูปขนนก มีขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 2 - 3 เมตร ดอก ออกตรงปลายยอดเหนือลำต้น มีขนาดแผ่ กว้าง ประมาณ 3 - 4 เมตร ผล มีลักษณะกลม ด้านบนแบน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 3.5 - 5 เซนติเมตร ผิวของผลมีเกล็ดหุ้ม	ราก ช่วยลดไข้ แขนงที่งอไว้แล้วเอานํ้าราด หัว ใบ ใช้ทำจากมุ้งหลังคา ห่อขนม ก้านใบ ใช้ทำไม้กวาด น้ำเลี้ยงจากก้านใบ มาทำเป็นกาว ลำต้น เนื้อในใช้เลี้ยงสัตว์ ทำ แป้งสาธุ ทำขนม ผล ช่วยลดความดันโลหิต สูง บรรเทาอาการเป็นโรคเบาหวาน
18	หลุมพี, ส้มพี, กะลุมพี, กะลูปี้ กลูบี่ ลูบี่ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Eleiodoxa conferta</i> (Griff.) Burr.	ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ออกเวียนสลับตาม ต้น ก้านใบเป็นกาบหุ้มมีหนาม ใบยาว 200 - 350 ซม. แต่ละใบมีใบย่อยเรียวยาว ปลายแหลม ยาว 30-100 ซม. (รูปที่ 1) ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบ มีดอกย่อยจำนวนมาก ออกช่อยาว 50-100 ซม. เป็นดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น คล้ายระกำหรือสละ ผล ออกเป็นกลุ่มแน่น ทรงรีปลายทู่ เปลือกผลเป็น เกล็ดเล็กๆ เรียงเกยทับกันสีเหลืองออกนํ้าตาล จะ ออกผลตลอดปีหมุนเวียนกันไป พอต้นหนึ่งตายอีก ต้นก็ออกดอกออกผลต่อ ด้านในมีเนื้อผลหุ้มเมล็ดสี เหลืองส้ม ส่วนเมล็ดทรงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2.5 ซม. (รูปที่ 2)	ผล ใช้ประกอบอาหารประเภทแกงส้มโดย ให้รสเปรี้ยว ผลดิบนำมาประกอบในนํ้าพริก แทนมะนาว หรือมะขามได้ ผลที่สุกดีแล้ว รับประทานเป็นผลไม้ ผลสุกเป็นยาแก้ไข้ มาลาเรีย นำมาคั้นเอานํ้าผสมกับเกลือและ นํ้าตาล จิบกินใช้เป็นยาแก้ไข้ทับระดู เป็นยา ระบาย ก้านใบ เอาหนามออก ทูบพอแตก แล้ว ตากแดด นำมาทำเชือกได้เป็นอย่างดี
19	มันปู ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Glochidion littorale</i> Bl.	ต้นมันปูมีลักษณะเป็น พุ่มไม้ขนาดใหญ่ สูง ประมาณ 15 เมตร ใบเรียวยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ใบอ่อนมีสีแดง ออกดอกเป็นกลุ่ม แต่ละ ดอกมีขนาดเล็ก ส่วนที่ใช้บริโภคคือ ยอดอ่อน	รากและลำต้น มีสรรพคุณแก้ร้อนใน เป็นยา บำรุง ใบ ช่วยเจริญอาหาร รักษาแผลใน กระเพาะลำไส้ ใบและยอดอ่อน ใช้ รับประทานเป็นผักสดกินกับนํ้าพริก หรือใช้เป็น เครื่องเคียงแกงเผ็ดและขนมจีน

ที่	ชื่อพืช	ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ประโยชน์และสรรพคุณ
20	มะฮังเล็ก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Macaranga griffithiana</i> Muell. Arg.	เป็นไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร เรือนยอดแผ่กว้างคล้ายร่ม เปลือก มีเส้นใยเหนียว ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ แผ่นใบรูปไข่แกมรูปรี ปลายหยัก 3 แฉก ด้านบนสีเขียวอมเทา กลิ่นหอมหรือมีขนสั้นๆ ประปรายตามเส้นใบด้านล่างสีอ่อนกว่า ดอกเล็ก สีเขียวอ่อน ออกเป็นช่อแยกแขนงตามง่ามใบ และกิ่งที่ใบร่วงหล่นไปแล้ว ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียอยู่ต่างต้นกัน ช่อดอกตัวเมียสั้นกว่าช่อดอกตัวผู้ประมาณ 3 เท่า ผลกลมแป้น มี 4 พู เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5 ซม. มียางเหนียว เมื่อแกะแตกออกเป็น 4 ซีก เมล็ดกลม (จำลองและคณะ, 2534)	ราก ใช้รากฝนกับกำยานใส่น้ำเล็กน้อยแล้วดื่ม ช่วยลดไข้
21	เฒ่าไข่น้ำปลา ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	เป็นไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านต่ำเป็นพุ่ม มีความสูงได้ประมาณ 2-6 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับในระนาบเดียวกัน ลักษณะของใบเป็นรูปรีค่อนข้างกลม ใบมีขนาดกว้างประมาณ 2-5 เซนติเมตร และยาวประมาณ 4-10 เซนติเมตร หลังใบและท้องใบเรียบเกลี้ยง หรือมีขนตามเส้นใบด้านล่าง ก้านใบยาวประมาณ 0.2-1.2 เซนติเมตร หูใบเป็นรูปลิ้นแฉก ยาวประมาณ 4-6 มิลลิเมตร ออกดอกเป็นช่อเชิงลด โดยจะออกตามซอกใบและที่ปลายยอด ยาวประมาณ 1-2 เซนติเมตร ดอกเป็นแบบแยกเพศอยู่ต่างต้นกัน ดอกย่อยมีขนาดเล็กและมีจำนวนมาก สีเขียวอมเหลือง ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อ ออกผลเป็นช่อ ช่อผลยาวประมาณ 4-7 เซนติเมตร ผลย่อยมีขนาดเล็ก ลักษณะเป็นรูปค่อนข้างกลมรีหรือแบนเล็กน้อย ผลมีขนาดประมาณ 0.3-0.5 เซนติเมตร ติดผลในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม	ใบและผล ดมน้ำอาบ แก้อาการชืดเหลืง โลหิตจาง เลือดไหลเวียนไม่ดี เปลือกต้น บำรุงกำลัง แก้ปวดศีรษะ แก้โรคผิวหนัง ท้องบวม ผล ใช้ทำยาพอกแก้อาการปวดศีรษะ แก้รังแค แก้ช่องท้องบวม ใช้ผสมกับน้ำอาบแก้อาการไข้ ต้นและราก รสจืด บำรุงไต ขับปัสสาวะแก้ มดลูกพิการและตกขาว
22	เหิยะ ,กะนุย ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Alstonia spathulata</i> Bl.	ไม้ต้น สูง 5-15 เมตร เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ ทรงกระบอกถึงค่อนข้างกลม รากหายใจหักพับ รูปห้วเข้าโผล่ขึ้นห่างๆ เปลือกนอก สีขาวเทา เรียบหรือแตกสะเก็ดเล็กน้อย เปลือกชั้นในสีเหลืองอ่อน ใบ เดี่ยว ออกตรงข้ามกัน เป็นวงรอบกิ่ง วงละ 4-6 ใบ แผ่นใบรูปไข่กลับหรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนานเหมือนซ้อนกันๆ ส่วนกว้างก่อนมาทางปลายใบและคอกๆ เรียวเข้าไปหาส่วนโคน กว้าง 3.5-4.5 เซนติเมตร	ใบอ่อน ใช้ใบอ่อนคั้นน้ำกินหลังคลอดช่วยขับน้ำคาวปลา หลังคลอด ยาง ใช้ยางหยอดแก้ปวดฟัน เนื้อไม้ใช้แกะสลัก และทำหุ่นลอยมีน้ำหนักเบา

ที่	ชื่อพืช	ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ประโยชน์และสรรพคุณ
		ยาว 7-12 เซนติเมตร ผิวใบเกลี้ยง ผิวใบด้านล่าง สีขาวนวล ปลายใบมน หรือหักเว้าเล็กน้อย ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกเล็ก สีขาว ออกเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบใกล้ยอด และตาม ปลายกิ่ง ผล ยาว 18-20 เซนติเมตร ผิวเกลี้ยง	

ใบ

ก้านใบ

ภาพที่ 1 ลักษณะใบและก้านใบของหลุมพี

ช่อผล

ผล

ภาพที่ 2 ลักษณะช่อผลและผลของหลุมพี

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกร 3 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส เกี่ยวกับข้อมูลด้านหลุมพี พบว่า หลุมพี เป็นพืชที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ตลอดทั้งปี บริเวณขอบป่าพรุและในป่าพรุ มีวิธีการเก็บเกี่ยว คือ เกษตรกรจะใช้เรือพายเข้าเก็บเกี่ยวและขนย้ายผลผลิตหลุมพีออกมา ซึ่งเกษตรกรจะสังเกตเปลือกของหลุมพี ถ้าเปลือกมีสีแดงก็เก็บเกี่ยวได้ เดือนที่มีการเก็บเกี่ยวมากที่สุด คือ ช่วงเดือนตุลาคม - ธันวาคม ส่วนในช่วงฤดูแล้งเป็นช่วงที่น้ำในป่าพรุลดลง เรือไม่สามารถเข้าไปได้ จึงทำให้มีความยุ่งยากในเรื่องของการขนย้ายผลผลิตออกจากป่าพรุ และจากการสัมภาษณ์ข้อมูลด้านการจำหน่ายและการแปรรูปผลผลิตหลุมพีในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส ผลปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการสัมภาษณ์ข้อมูลด้านการจำหน่ายและการแปรรูปผลผลิตหลุมพีในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส

สถานที่	พิกัด	ผลการ สัมภาษณ์
1. บ้านปลักปลา หมู่ที่ 5 ด.โฆยิต อ.ตากใบ จ.นราธิวาส	X 1700464 Y 0683452	การจำหน่ายผลผลิต เมื่อนำผลผลิตออกจากป่าพรุ เกษตรกรก็จะนำมาส่งให้พ่อค้าคนกลางในราคา 100 บาท/ปี๊บ (ถัง) หรือประมาณ 10 -13 กิโลกรัม . การแปรรูปผลผลิต เกษตรกรจะทำการปอกเปลือก เมื่อปอกเปลือกแล้วก็นำผลผลิตใส่ลงถังพลาสติกขนาด 200 ลิตร ใส่น้ำสะอาด จำนวน 50 ลิตร (ไม่ผ่านการต้ม) เดิมเกลือ 5 กิโลกรัม แล้วปิดฝาไว้แช่เย็น 15 วัน ก็สามารถจำหน่ายได้ โดยมีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายยังตลาดท้องถิ่น และต่างประเทศ (มาเลเซีย) (รูปที่ 3)
2. บ้านป่าเย หมู่ที่ 10 ด.สุโหงปาดี อ.สุโหงปาดี จ.นราธิวาส	X 825083 Y 676796	การจำหน่ายผลผลิต เกษตรกรจะเก็บเกี่ยวผลผลิตนำไปจำหน่ายเอง ในราคา กิโลกรัมละ 20 บาท
3. บ้านกูแบอ์แก หมู่ที่ 4 ด.ปูโยะ อ.สุโหงโก-ลก จ.นราธิวาส	X 170974 Y 698991	การจำหน่ายผลผลิต เมื่อนำผลผลิตออกจากป่าพรุ เกษตรกรก็จะนำมาส่งให้พ่อค้าคนกลางในราคา 100 บาท/ปี๊บ (ถัง) หรือประมาณ 10 -13 กิโลกรัม (รูปที่ 4)

ภาพที่ 3 ผลของหลุมพีที่ปอกเปลือกแล้วในถังพลาสติกขนาด 200 ลิตร

ภาพที่ 4 ผลของหลุมพีที่ขายให้พ่อค้าคนกลางในราคา 100 บาท/ปี๊บ (1 ปี๊บ = 10 -13 กิโลกรัม)

สรุปผลการทดลอง

การศึกษาระบบการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เพื่อสำรวจและคัดเลือกชนิดพืชชุ่มน้ำที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ด้านการวิจัยพัฒนาและเศรษฐกิจของชุมชน พบชนิดพืชชุ่มน้ำที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ด้านการวิจัยพัฒนาและเศรษฐกิจของชุมชน มีจำนวน 22 ชนิด ได้แก่ บัวหลวงดอกสีชมพู บัวหลวงดอกสีขาว บัวสาย หวายลิง เตยหอม เตยหนาม หวาย ลำไย ย่านลิเภา กระจุหนุ จิก สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายข้าวเหนียว สาคุ เสม็ดขาว หวายน้ำ สาคุหนาม หลุมพี มันปู มะฮังเล็ก เม่าไข่ปลา และเทียน และได้ข้อมูลชนิดพืชที่มีศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ในอนาคต จำนวน 1 ชนิด คือ หลุมพี เนื่องจากพบหลุมพีมากที่สุดในป่าพรุโต๊ะแดงซึ่งเป็นแหล่งชุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดนราธิวาส และสามารถนำมาปรุงรสชาตอาหาร นำมารับประทานได้ทั้งผลสดและแปรรูป อีกทั้งปัจจุบันหลุมพีเป็นพืชที่สามารถสร้างรายได้

ให้กับเกษตรกรเป็นอย่างมาก ดังนั้นควรมีการศึกษาเพิ่มเติมด้านการเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ข้อมูลชนิดพืชชุ่มน้ำที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ด้านการวิจัยพัฒนาและเศรษฐกิจของชุมชนที่สำรวจพบ ทั้ง 22 ชนิด ได้แก่ บัวหลวงดอกสีชมพู บัวหลวงดอกสีขาว บัวสาย หวายลิง เตยหอม เตยหนาม หวาย ลำเท็ง ย่านลิเภา กระจุذنุ จิก สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายข้าวเหนียว สาธุ เสม็ดขาว หวายน้ำ สาธุหนาม หลุมพี มันปู มะฮังเล็ก เม่าไข่ปลา และเทียน และข้อมูลชนิดพืชที่มีศักยภาพในการพัฒนาใช้ประโยชน์ในอนาคต จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ หลุมพี สามารถที่จะนำข้อมูลดังกล่าวไปเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ตลอดจนส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จำลอง เพ็งคล้าย, ขวสิต นิยมธรรม และวิวัฒน์ เอื้อจิรกาล. 2534. พรรณไม้ป่าพรุ จังหวัดนราธิวาส. สมบูรณ์การพิมพ์, กรุงเทพฯ. 368 หน้า.

ขวสิต นิยมธรรม และพิชา พิทยขจรวุฒิ. 2545. ป่าพรุโต๊ะแดง. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ. 88 หน้า.

สมิต บุญเสริมสุข, ธนิตย์ หนูยิ้ม และสมพงษ์ รักษาศรี. 2550. หวายในป่าพรุโต๊ะแดง. เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (งานป่าไม้). 34 หน้า.

การทดสอบและพัฒนาการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดสงขลา

Testing and development of wetland plants in Songkhla Province

บุญณิศา ฆังคมณี¹ ลักษมี สุภัทรา¹ สุณีย์ สันหมุด ศรีนิธนา ชูธรรมรัช¹ สุนันท์ ธีราวุฒิ²

บทคัดย่อ

การทดสอบและพัฒนาการผลิตพืชชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดสงขลา เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือน กันยายน พ.ศ.2558 โดยทำการสำรวจและเก็บข้อมูลชนิดพันธุ์พืชที่พบในพื้นที่ชุ่มน้ำ ผลการสำรวจพบพืช 34 ชนิด ใน 34 สกุล 28 วงศ์ และได้ดำเนินการคัดเลือกพืชชุ่มน้ำที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสงขลา 1 ชนิด ได้แก่ เหงือกปลาหมอดอกขาว มีประโยชน์ในด้านสมุนไพร เป็นไม้พุ่มขนาดเล็กกลาง สำรวจบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจำนวน 5 แห่งได้แก่ อ.ควนเนียง อ.บางกล่ำ อ.เมือง อ.สิงหนคร และอ.สทิงพระ ผลการวิเคราะห์น้ำพบว่าเหงือกปลาหมอดอกขาวสามารถขึ้นได้ทั้งในบริเวณน้ำกร่อยและน้ำจืด

คำสำคัญ: ระบบการผลิตพืช พืชชุ่มน้ำ

¹ กลุ่มวิชาการ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 จังหวัดสงขลา

² ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสงขลา จังหวัดสงขลา

คำนำ

ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบทหรือในเมืองต้องมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งพาอาศัย และผูกพันกับพื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands) จำกัความตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) หรืออนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญ ระดับนานาชาติ กล่าวว่า "พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายความว่า ที่ลุ่ม ที่ราบลุ่ม ที่ลุ่มชื้นแฉะ พรุ แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึง ที่ชายฝั่งทะเลและที่ในทะเลในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 เมตร" (สุธารา, 2548) พื้นที่ซึ่งมีลักษณะจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงรวมถึง ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระพัง (ตระพัง) บาราย แม่น้ำ ลำธาร แคว สะพาน ชานคลอง ฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่ม กุด ทุ่ง กว๊าน มาบ บึง ทาม พรุ สบู่ แ่ง น้ำตก หาดหิน หาดกรวด หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล ชายฝั่งทะเล พืดหิน ปะการัง แหล่งหญ้าทะเล แหล่งสาหร่ายทะเล กุ้ง อ่าวดินดอน สามเหลี่ยม ช่องแคบ สะพานทะเล ตะกวด หนอง น้ำกร่อย ป่าพรุ ป่าเลน ป่าชายเลน ป่าโกงกาง ป่าจาก ป่าเสม รวมทั้งนาข้าว นาทุ่ง นาเกลือ บ่อปลา อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นระบบนิเวศที่มีบทบาทหน้าที่ ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต ทั้งมนุษย์ พืช และสัตว์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ คุณค่าที่ได้รับจากพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละแห่งอาจแตกต่างกันไป แต่คุณค่าที่ได้รับ จะได้รับมาอย่างสม่าเสมอต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ต้องซื้อหา คุณค่าโดยรวมของพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำ แหล่งเก็บกักน้ำฝนและน้ำท่า ป้องกันน้ำเค็ม มิให้รุกเข้ามาในแผ่นดิน ป้องกันชายฝั่งพังทลาย ดักจับตะกอน และแร่ธาตุ ดักจับสารพิษ เป็นแหล่งของทรัพยากรและผลผลิตธรรมชาติที่มนุษย์เข้าไปเก็บเกี่ยวใช้ประโยชน์ มีความสำคัญต่อการคมนาคมในท้องถิ่น เป็นแหล่งรวมสายพันธุ์พืชและสัตว์ มีความสำคัญด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และเป็นแหล่งศึกษาวิจัยทางธรรมชาติวิทยา อาจกล่าวได้ว่าโดยรวมแล้วพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ ระบบนิเวศที่มีบทบาทหน้าที่ ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต ทั้งของมนุษย์ พืช และสัตว์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับ ดังนั้นการศึกษาข้อมูลด้านการผลิตพืชชุ่มน้ำ ที่เหมาะสมในพื้นที่จังหวัดสงขลา จึงเป็นเรื่องที่ควรได้มีการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสงขลาต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

วัตถุประสงค์

เครื่อง Geographic Position System (GPS) กล้องถ่ายรูป เครื่องมือ อุปกรณ์ และสารเคมีสำหรับวิเคราะห์สมบัติทางเคมีของดิน สมบัติทางกายภาพของดิน และ ปริมาณธาตุอาหารในดิน

วิธีการ

สำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำในพื้นที่จังหวัดสงขลา พร้อมทั้งศึกษาความหลากหลายและอนุรักษ์พันธุ์พืชชุ่มน้ำ แต่ละชนิดที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ด้านการวิจัยพัฒนา และเศรษฐกิจของชุมชนในสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัดสงขลา และทำการเก็บบันทึกข้อมูลดังต่อไปนี้

1. บันทึกสถานที่และสภาพนิเวศน์แหล่งที่พบพื้นที่ชุ่มน้ำ ชนิดพืช และบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วยเครื่อง GPS และจัดทำแผนที่โดยสังเขป
2. บันทึกลักษณะพื้นฐานวิทยาของชนิดพืชที่พบในพื้นที่ชุ่มน้ำ
3. ศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชชุ่มน้ำทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนจังหวัดสงขลา

ผลการทดลองและวิจารณ์

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เป็นระบบนิเวศผสมผสาน ทั้งป่าดิบชื้นซึ่งเป็นป่าต้นน้ำ ป่าชายเลน ป่าพรุ แหล่งน้ำจืดและทะเลสาบ ในส่วนที่เป็นทะเลสาบมีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม พื้นที่ป่าต้นน้ำที่สำคัญของทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่อยู่ในแนวเทือกเขา 2 เทือกเขาที่สำคัญคือแนวเทือกเขาบรรทัด กับแนวเขาเดี่ยวๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาสนกาลาสิริ ซึ่งทั้งสองเทือกเขามีพื้นที่เป็นป่าดิบชื้น พื้นที่ภูเขาส่วนใหญ่จัดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรืออุทยานแห่งชาติ ถัดจากพื้นที่ป่าต้นน้ำเป็นบริเวณชายเขาและที่ราบลุ่มซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของ “คนกลุ่มน้ำ” และทำการเกษตร มีลำคลองหลายสายไหลผ่านลงสู่ทะเลสาบสงขลา บริเวณโดยรอบทะเลสาบสงขลามีทั้งแหล่งชุมชนทั้งชุมชนชนบทและชุมชนเมือง พื้นที่พรุ พื้นที่การเกษตร พื้นที่อุตสาหกรรมและป่าชายเลน

ได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำในบริเวณกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จำนวน 6 แห่ง บันทึกชนิดพืชที่พบและข้อมูลพื้นที่โดยใช้พิกัดภูมิศาสตร์ โดยเครื่อง Geographic Position System (GPS) ได้แก่ 1. ต.คูเต่า (อ.หาดใหญ่) จำนวน 12 ชนิด 2. ต.คูซูด (อ.สทิงพระ) จำนวน 9 ชนิด 3. ต.บ้านใหม่ (อ.ระโนด) จำนวน 8 ชนิด 4. ต.บางกล่ำ (อ.บางกล่ำ) จำนวน 14 ชนิด 5. ต.ปากกรอ (อ.ควนเนียง) จำนวน 18 ชนิด และ 6. ต.เกาะยอ (อ.เมือง) จำนวน 9 ชนิด (ตารางที่ 1) และจากการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทั้ง 6 แห่ง พบความหลากหลายของพรรณพืชชุ่มน้ำทั้งหมด 34 ชนิด 34 สกุล 28 วงศ์ (ตารางที่ 2)

ประโยชน์ของพืชชุ่มน้ำต่อชุมชน

ชุมชนใน ต.คูเต่า (อ.หาดใหญ่) ต.คูซูด (อ.สทิงพระ) ต.บ้านใหม่ (อ.ระโนด) ต.บางกล่ำ (อ.บางกล่ำ) ต.ปากกรอ (อ.ควนเนียง) และ ต.เกาะยอ (อ.เมือง) โดยเฉพาะผู้อาวุโสและวัยกลางคนยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพืชในด้านอาหาร สมุนไพร และไม้ใช้สอย แต่การนำมาใช้จริงๆ นั้นลดน้อยลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทางสังคมและทางเศรษฐกิจ ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป แต่พืชน้ำบางชนิดยังนิยมนำมารับประทานเป็นอาหารได้แก่ ผักกูด (*Diplazium esculentum*) ลำเต็ง (*Stenochlaena palustris* (Burm. f.) Bedd) ปรงทะเล (*Cycas rumphii* Miq) และ เถาคันขาว *Cayratia trifolia* (L.) Domin พืชสมุนไพรได้แก่ ขลุ่ (*Pluchea indica* (L.) Less.) และเหงือกปลาหมอดอกขาว (*Acanthus ebracteatus* Vahl) และเป็นไม้ใช้สอย ได้แก่ จาก (*Nypa fruticans* Wurm.) และเสม็ด (*Melaleuca leucadendron*)

ตารางที่ 1 การสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จำนวน 6 แห่ง

สถานที่	พิกัด	ชนิดพืชที่พบ
1. ต.คูเต่า	X 0662072	โกงกางใบเล็ก มะพร้าว โพธิ์ทะเล จาก ขลุ่
อ.หาดใหญ่	Y 0790807	เถาวัลย์ขาว ปรงทะเล แสงจันทร์ ลำพูทะเล โคลงเคลง
	Z 18	กะทกรก ชะคราม
2. ต.คูขุด	X 0655589	โพธิ์ทะเล ปรงทะเล หวายลิง ลำพูทะเล จาก
อ.สติงพระ	Y 0825060	โกงกางใบเล็ก เถาวัลย์ขาว ขอ จิกทะเล
	Z 8	เหงือกปลาหมอดอกขาว
3. ต.บ้านใหม่	X 0640739	สาคร ผักกูด หวายลิง เถาวัลย์ขาว โพธิ์ทะเล
อ.ระโนด	Y 0863021	จาก โกงกางใบเล็ก จิกทะเล
	Z 8	
4. ต.บางกล่ำ	X 0659064	ลำเท็ง มะพร้าว โกงกางใบเล็ก เถาวัลย์ขาว จาก
อ. บางกล่ำ	Y 0790115	ผักกูด ขลุ่ ฐูปถาญี หวายลิง ลำพูทะเล เสม็ด
	Z 8	นมแมว ลิเกา โคลงเคลง
5. ต.ป่ากรอ	X 0658296	เหงือกปลาหมอดอกขาว ฐูปถาญี ลำพูทะเล
อ. ควนเนียง	Y 0801378	จาก หวายลิง ขลุ่ ชะคราม จิกทะเล ลำเท็ง
	Z 4	โกงกาง ใบใหญ่ กระจุ๊ด ปอทะเล เสม็ด ขอ
		รสสุคนธ์ ส้มมะง่า ถอบแถบน้ำ สวาด
6. ต.เกาะขย	X 0669880	เหงือกปลาหมอดอกขาว ตะบูนดำ เป้งทะเล
อ.เมือง	Y 0790846	ตาตุ่มทะเล โกงกางใบเล็ก โปร่งแดง จาก
	Z 16	ฝาดดอกขาว ปอทะเล

ตารางที่ 2 จากการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทั้ง 6 แห่ง พบพืช 34 ชนิด 34 สกุล 28 วงศ์

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
1	ชื่อไทย : โกงกางใบเล็ก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Rhizophora apiculata</i> Blume วงศ์ : RHIZOPHORACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดกลาง	- ลำต้น : เสาถ่าน - เปลือกต้น : แก่ทึบ ร่วง อาเจียน สีจากเปลือกใช้ย้อม แห อวน เชือก - ใบอ่อน : พอกห้ามเลือด แผลสด	
2	ชื่อไทย : มะเมี ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn วงศ์ : EUPHORBIACEAE	ไม้พุ่มขนาดเล็ก	- ผลแก่สีแดง : รับประทานสด น้ำผลไม้ ไวน์ แยม เป็นยาระบายและบำรุงสายตา - เปลือกต้น : เป็นส่วนประกอบของลูกประคบ	
3	ชื่อไทย : โพธิ์ทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Thespesia populneoiders</i> (Roxb.) Kostel. วงศ์ : MALVACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	- ใบ : รักษาแผลเรื้อรัง - ราก : เป็นยาระบายและขับปัสสาวะ - ลำต้น : ใช้ทำพื้นกระดาน - เปลือก : ทำเชือก	
4	ชื่อไทย : จาก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Nypa fruticans</i> Wurmb.Kostel. วงศ์ : PALME	พืชจำพวกปาล์ม	- ใบแก่ : ตัดจาก ใช้มุงหลังคา - ใบอ่อน : ขนมาจาก ห่อยาสูบ	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
5	ชื่อไทย : ขลุ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Pluchea indica</i> (L.) Less. วงศ์ : COMPOSITAE	ไม้เลื้อยเนื้ออ่อน	- ใบสด ใบแห้ง : ขับปัสสาวะ บำรุง ระบบประสาท และเป็นยาอายุวัฒนะ - ดอก : โรคนิ่ว - ราก : แก้โรคนิ่ว ขับเหงื่อ แผลอักเสบ	
6	ชื่อไทย : เถาคันขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Cayratia trifolia</i> (L.) Domin วงศ์ : VITIDACEAE	ไม้เลื้อยเนื้ออ่อน	- ผลอ่อน : ค่าน้ำพริก ใส่ในแกงมี รสเปรี้ยว - ยอดอ่อน : แกงเลียง - ผลสุก : กินเล่น	
7	ชื่อไทย : ประทัดเด ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Cycas rumphii</i> Miq. วงศ์ : CYCADACEAE	เฟิร์น	- ต้น : ปลูกประดับสวน - ยอดอ่อน ใบอ่อน : แกงเลียง แกงส้ม กินสด ลวกจิ้ม น้ำพริก	
8	ชื่อไทย : แสงจันทร์ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Zizyphus oenoplia</i> Mill วงศ์ : RHAMNACEAE	ไม้พุ่มขนาดเล็ก	- ผล : รับประทานได้ - ใบ ยอดอ่อน : จิ้ม น้ำพริก - เปลือก : แก้ท้องร่วง เจ็บคอ - ราก : ขับปัสสาวะ นิ่ว	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
9	ชื่อไทย : ลำพูทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Sonneratia alba</i> วงศ์ : SONNERATIACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดกลาง	- เปลือกต้น : แก้วโรคผิวหนัง - ดอก : ยำดอกลำพู แกงส้ม เป็นผักสด กินกับขนมจีน - ผลแก่ : คั้นน้ำแก้ท้องร่วง	
10	ชื่อไทย : หวายลิง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Flagellaria indica</i> L. วงศ์ : FLAGELLARACEAE	ไม้เถา	- ลำต้น : เชือก - ใบอ่อน: สรรพม - ใบแก่-ดอก : ยาขับปัสสาวะ ขับนิ่ว	
11	ชื่อไทย : กะทกรก ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Passiflora foetida</i> L. วงศ์ : PASSIFLORACEAE	ไม้เถา	- ยอด ผลอ่อน : กินสด แกงเลียง - รากสดหรือแห้ง : ชงดื่มเป็นน้ำชา ทำให้สดชื่น	
12	ชื่อไทย : ชะคราม ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Suaeda maritima</i> (L.) Dumort. วงศ์ : CHENOPODIACEAE	ไม้ล้มลุก	- ใบ : ยำ แกง ลวกจิ้ม น้ำพริก - ราก : ยาบำรุงกระดูก น้ำเหลืองเสีย โรคผิวหนัง - ลำต้น ใบ : ป้องกันโรคคอพอก รักษา รากผสม แก้ผมร่วน	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
13	ชื่อไทย : ขอ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Morinda citrifolia</i> วงศ์ : RUBIACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดกลาง	- ใบสด : สระผม กำจัดเหา - ผลอ่อน : แก้กลิ้นไส้อาเจียน - ผลสุก : ช่วยขับลมในลำไส้ - ราก : แก้เบาหวาน	
14	ชื่อไทย : จิกทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Barringtonia asiatica</i> (L.) Kurz. วงศ์ : LECYTHIDACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดกลาง	- เปลือก เนื้อผล : ใช้เบื่อปลา - เมล็ด : ขับพยาธิ	
15	ชื่อไทย : สาธุ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Metroxylon sagus</i> Rottb. วงศ์ : PALMAE	พืชจำพวกปาล์ม	- ใบ : เย็บเป็นจาก ใช้มุงหลังคา และ กันฝน	
16	ชื่อไทย : ผักกูด ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Diplazium esculentum</i> วงศ์ : ATHYRIACEAE	เฟิร์น	- ยอดอ่อน ใบอ่อน : นำมาแกง ยำ ลวก จิ้มน้ำพริก - ใบ : แก้โรคโลหิตจาง บำรุงสายตา ช่วยลดความดันโลหิตสูง ช่วยขับ ปัสสาวะ	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
17	ชื่อไทย : ลำเท็ง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Stenochlaena palustris</i> (Burm. f.) Bedd วงศ์ : PTERIDACEAE	เฟิร์น	- ยอดอ่อน : เป็นผักจิ้มน้ำพริก แกงเลียง ผัด บำรุงเลือด - ต้น : ไขหวัด หืดหอบ - ราก : รักษาแผลงูกัด	
18	ชื่อไทย : ฐูปถาญี ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Typha angustifolia</i> L.Bedd วงศ์ : TYPHACEAE	พืชล้มลุก	- ใบ : เครื่องจักสาน เชือก - ช่อดอก : จัดดอกไม้	
19	ชื่อไทย : นมแมว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Melodorum siamense</i> (Scheff) Ban วงศ์ : ANNONACEAE	ไม้พุ่มขนาดเล็ก	- ราก : ตำผสมน้ำมันใส่ทาแก้พิษแมลง กัดต่อย ดมน้ำคั้น แก้ประจำเดือนมาไม่ ปกติ - ดอก : มีน้ำมันหอมระเหยมีกลิ่นหอม ใช้แต่งกลิ่น	
20	ชื่อไทย : เสม็ด ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Melaleuca leucadendron</i> Ban วงศ์ : MYRTACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	- ใบ : สกัดน้ำมันหอมระเหย - ต้น : ทำเสารั้ว เสาบ้าน เสาถ่าน	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
21	ชื่อไทย : ลิเกา ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Lygodium polystachyum</i> Wall.ex Moore วงศ์ : SCHIZAEACEAE	เฟิร์น	- ใบ : แผลอักษอกจากพิษงู แมงป่อง ตะขาบ - ลำต้น : แก่เจ็บคอ ขับปัสสาวะ - เปลือกของเถา (ข่าน) : ใช้จักสานเป็น กระเป๋าลือ หมวก	
22	ชื่อไทย : เหมือกปลาหมอดอกขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl Moore วงศ์ : ACANTHACEAE	ไม้พุ่ม	- ราก : แก้ไอ ขับเสมหะ - ลำต้น : ปวดศีรษะ โรคเหน็บชา - ใบ : แผลอักษรถูกกัด กลาก เกล็ด - ราก ต้น ใบ ผล เมล็ด : เจริญอาหาร ช่วยให้เลือดลมปกติ เป็นยาอายุวัฒนะ	
23	ชื่อไทย : โกงกางใบใหญ่ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Rhizophora mucronata</i> Moore วงศ์ : RHIZOPHORACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดกลาง	- ใบ : พอกแผลสด ห้ามเลือด - ลำต้น : เฝือกทำถ่าน	
24	ชื่อไทย : กระจุ๊ด ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Lepironia articalata</i> วงศ์ : CYPERACEAE	พืชล้มลุก	- ต้น : สานเสื่อ ทำเชือกผูกมัด กระเป๋ หมวก พัด	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
25	ชื่อไทย : ปอทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Hibiscus tiliaceus</i> Linn. วงศ์ : MALVACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	- ใบ : เป็นยาระบายอ่อนๆ - ราก : เป็นยาขับปัสสาวะ	
26	ชื่อไทย : รสสุคนธ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Tetracera loureiri</i> วงศ์ : DILLENIACEAE	ไม้เถา	- ราก : ต้มน้ำดื่มแก้สะอึก - ดอก : ผสมเป็นยาหอม แก้ลม บำรุงหัวใจ	
27	ชื่อไทย : สามะหง่า ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Clerodendrum inerme</i> (L.) Gaertner วงศ์ : VERBENACEAE	ไม้เลื้อย	- ใบ : แก้โรควิดหันทง - ราก : แก้ไข้	
28	ชื่อไทย : ถอบแถบน้ำ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Derris trifoliata</i> Lour.Gaertner วงศ์ : FABACEAE	ไม้เถา	- ต้น ราก ใบ : เป็นยาระบาย ขับลม ขับเสมหะ	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
29	ชื่อไทย : สวาด ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Caesalpinia Bonduc</i> (Linn.) Roxburgh. วงศ์ : LEGUMINOSAE	ไม้เลื้อย	- ใบ : ขาจับลม แก่จักเลียด - ผล : แก่กระษัย - ยอด : แก้ไข้ - เมล็ด : สมัยก่อน เด็กๆนำมาใช้เล่น หมากเก็บ	
30	ชื่อไทย : ตะบูนดำ ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Xylocarpus moluccensis</i> วงศ์ : MELIACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่	- ผล เมล็ด : แก้อาการไอ ท้องร่วง - เปลือก : ใช้พอกแผลสด แผลบวม แผลฟกช้ำ เป็นหนอง	
31	ชื่อไทย : ตาคุ่มทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Excoecaria agallocha</i> วงศ์ : EUPHORBIACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	- แก่น : เป็นส่วนผสมในการรักษาโรค เรื้อน	
32	ชื่อไทย : เป้งทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Phoenix paludosa</i> Roxb. วงศ์ : PLAMAE	พืชจำพวกปาล์ม	- ยอดอ่อน : นำมาลวกจิ้มน้ำพริก	

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะทั่วไป	การใช้ประโยชน์	รูป
33	ชื่อไทย : โปรงแดง ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Ceriops tagal</i> (Perr.) C.B.Rob. วงศ์ : RHIZOPHORACEA	ไม้ยืนต้นขนาดกลาง	- ดิน: เผลาทำถ่าน	
34	ชื่อไทย : ฝาดดอกขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ : <i>Lumnitzera racemosa</i> Willd . วงศ์ : COMBRETACEAE	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	- ลำต้น : เผลาทำถ่าน - เปลือก : ใช้ย้อมผ้า	

จากการสำรวจพืชชุ่มน้ำทั้งหมด 34 ชนิด นั้น ได้ดำเนินการคัดเลือกพืชชุ่มน้ำ 1 ชนิด ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งพืชชุ่มน้ำที่คัดเลือกไว้มีประโยชน์ในด้านสมุนไพร ได้แก่ เหงือกปลาหมอดอกขาว โดยได้ดำเนินการสำรวจและคัดเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาพืชสมุนไพรเหงือกปลาหมอบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจำนวน 5 แห่งได้แก่ อ.ควนเนียง อ.บางกล่ำ อ.เมือง อ.สิงหนคร และ อ.สติงพระ จากการสำรวจพืชสมุนไพรเหงือกปลาหมอ พบเฉพาะเหงือกปลาหมอดอกขาว ไม่พบเหงือกปลาหมอดอกม่วง บันทึกลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของเหงือกปลาหมอดอกขาว และข้อมูลพื้นที่โดยใช้พิกัดภูมิศาสตร์โดยเครื่อง Geographic Position System (GPS) (ตารางที่ 3)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของเหงือกปลาหมอดอกขาว

เหงือกปลาหมอมีชื่อวิทยาศาสตร์ : *Acanthus ebracteatus* Wall. (เหงือกปลาหมอดอกขาว) *Acanthus ilicifolius* Linn. (เหงือกปลาหมอดอกสีม่วง) ชื่อภาษาอังกฤษ: Sea holly ชื่ออื่นๆ เหงือกปลาหมอแดงจะเกร็ง อีเกร็ง (จ.สมุทรปราการ) แก้มหมอเล (จ.กระบี่) แก้มหมอ (จ.สตูล) วงศ์: ACANTHACEAE เหงือกปลาหมอ เป็นสมุนไพรไล่สัตว์หรือเรียกว่าสมุนไพรขาน้ำ หรือสมุนไพรขานเลน ใช้บำบัดรักษาโรค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกลางสูงประมาณ 1-1.5 เมตร ลำต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 เซนติเมตร ลำต้นแข็งกลมเรียบสีของต้นบริเวณโคนต้นสีเขียวแกมเทา และบริเวณยอดอ่อนเป็นสีน้ำตาลอมม่วง และมีหนามตาม ข้อๆ ละ 4 หนาม

ราก พบทั้งรากค้ำจุนและรากอากาศ รากค้ำจุนเป็นรากที่งอกจากโคนต้นหรือกิ่งบนดินแล้วยังลงดินเพื่อพยุงลำต้น ส่วนรากอากาศเกิดจากลำต้นที่เอนนอนแล้วไม่ได้เจริญเติบโตลงสู่ดิน การเกิดต้นใหม่ เกิดจากตรงบริเวณข้อลำต้นหากตกถึงพื้นก็เกิดรากเกิดต้นใหม่เหมือนกับ บัวบกและผักแว่น

ใบ ลักษณะเป็นใบเดี่ยวลักษณะของใบมีหนามคมอยู่ริมขอบใบ และปลายใบขอบใบเว้าเป็นระยะๆ ผิวใบเรียบเป็นมันลื่นแผ่นใบสีเขียว เส้นใบสีขาวมีเหลืองสีขาวเป็นแนวกว้างปลาเนื้อใบแข็ง และเหนียวใบกว้างประมาณ 3-7 เซนติเมตร และยาวประมาณ 6-20 เซนติเมตร ใบจะออกเป็นคู่ตรงข้ามกันก้านใบสั้น

ดอก เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ออกดอกเป็นช่อตั้งตามปลายยอดยาวประมาณ 4-6 นิ้ว ดอกมีทั้งพันธุ์ดอกสีม่วงอมฟ้าและพันธุ์ดอกสีขาวแต่จากการสำรวจพบเฉพาะดอกสีขาว ที่ดอกมีกลีบรองดอกมี 4 กลีบ กลีบแยกจากกันบริเวณกลางดอกจะมีเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียขณะดอกตูมปลายกลีบเชื่อมติดกัน ดอกบาน ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 - 2.5 เซนติเมตร สีขาว เกสรเพศผู้ มี 4 อัน เป็นแบบยาว 2 อัน สั้น 2 อัน ติดอยู่บนคอหลอดกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เป็นแบบ รังไข่เหนือวงกลีบ ตอนบนเป็นจะออย ภายในมี 2 ห้อง เม็ดไข่มาก ก้านเกสรยาวพ้นระดับกลีบ

ผล ลักษณะของผลเป็นฝักสีน้ำตาล ลักษณะของฝักเป็นทรงกระบอกหรือรูปไข่หรือกลมรียาวประมาณ 2-3 เซนติเมตร เปลือกฝักอ่อนสีเขียว เปลือกฝักแก่มีสีน้ำตาลปลายฝักบานข้างในมีฝักมีเมล็ด 4 เมล็ดรสเผ็ดร้อน

การขยายพันธุ์

1. ใช้เมล็ดขยายพันธุ์ เป็นการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ
2. ใช้กิ่งปักชำขยายพันธุ์นำกิ่งที่ไม่แก่และไม่อ่อนจนเกินไปอายุ 1-2 ปี หรือกิ่งแก่ที่รากแตกออกมาจากข้อของลำต้น มาชำลงในดินโคลนคอยรดน้ำให้ชุ่มประมาณ 2 เดือน จะออกรากจึงทำการย้ายปลูกลงก่อนปลูกควรเตรียมแปลงปลูกระยะปลูก 80x80 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักใส่ปุ๋ยคอกหว่านรอบโคนต้นปีละ 2 ครั้งๆละ 1 กิโลกรัมต่อต้น ใส่ปุ๋ยบ่อยขึ้นในกรณีที่เกี่ยวข้องผลผลิตบ่อยทำให้ต้นโทรมใบเป็นสีเหลืองกำจัดวัชพืชดูแลรักษาแปลงให้สะอาด

หลังปลูก 1 ปี ก็จะเก็บผลผลิตโดยตัดกิ่งให้หมดทั้งต้น (ต่อ) ให้เหลือความยาวครึ่งหนึ่งเพื่อแตกใหม่ในปีต่อไปกิ่งที่ได้นำมาสับเป็นท่อนๆละ 6 นิ้ว นำไปตากแดดจนแห้งดีหรืออบแห้งกิ่งและใบสด 3 กิโลกรัม จะตากแห้งได้ 1 กิโลกรัม ผลผลิตจากต้นอายุ 1 ปีจำนวน 4 ต้น (กอ) มีน้ำหนักสด 1 กิโลกรัม

ตารางที่ 3 การสำรวจเหงือกปลาหมอดอกขาวบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจำนวน 5 แห่ง

สถานที่	พิกัด	ลักษณะทั่วไป
1. อ.ควนเนียง	X 06527748	พบขึ้นอยู่บริเวณริมป่าชายเลนออกดอกและติดผล ช่วงเดือน มกราคม -
	Y 0801334	พฤษภาคม น้ำจะลดช่วงฤดูแล้ง พันธุ์ไม้อื่นที่พบบริเวณนี้ได้แก่ต้น
	Z 39	โกงกางใบเล็ก
2. อ.บางกล่ำ	X 0656161	พบขึ้นอยู่บริเวณริมฝั่งคลอง ออกดอกและติดผล ช่วงเดือน มกราคม -
	Y 0794022	พฤษภาคม น้ำจะลดช่วงฤดูแล้ง พันธุ์ไม้อื่นที่พบบริเวณนี้ได้แก่ต้น
	Z 45	โกงกางใบเล็ก โพธิ์ทะเลหวายลิง
3. อ.เมือง	X 0672147	พบขึ้นอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลของป่าชายเลนออกดอกและติดผล ช่วงเดือน
	Y 0788367	มกราคม - พฤษภาคม น้ำจะลดช่วงฤดูแล้ง พันธุ์ไม้อื่นที่พบบริเวณนี้
	Z 22	ได้แก่ต้นโกงกางใบเล็ก โพธิ์ทะเลหวายลิง

สถานที่	พิกัด	ลักษณะทั่วไป
4. อ.สิงหนคร	X 0668444	พบขึ้นอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลของป่าชายเลนออกดอกและติดผล ช่วงเดือน
	Y 0798599	มกราคม - พฤษภาคม น้ำจะลดช่วงฤดูแล้งพันธุ์ไม้อื่นที่พบบริเวณนี้ได้แก่
	Z 13	ต้นโกงกางใบเล็ก โพธิ์ทะเล
5. อ.สทิงพระ	X 0655198	พบขึ้นอยู่บริเวณเกาะเล็กๆ กลางทะเลสาบ ชาวบ้านเรียกว่าป่าโปะ ห้าง
	Y 0821065	จากฝั่งประมาณ 600 เมตรน้ำจะลดช่วงฤดูแล้งพันธุ์ไม้อื่นที่พบบริเวณนี้
	Z 4	ได้แก่ ต้นลำพู ประทล

คุณภาพน้ำ

ผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำจากแหล่งที่พบเหงือกปลาหมอออกขาวบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จำนวน 5 แห่ง พบว่า แหล่งน้ำจำนวน 4 แห่ง เป็นแหล่งน้ำกร่อย มีคุณภาพปานกลางคือ อ.ควนเนียง อ.เมือง อ.สิงหนคร และอ.สทิงพระ มีค่าการนำไฟฟ้า (Electrical conductivity, EC) 0.33 0.16 0.12 และ 0.31 เดซิซีเมนต่อเมตร (dS/m) ตามลำดับ เป็นน้ำที่สามารถนำไปใช้กับพืชทนเค็ม ส่วนอ.บางกล่ำ เป็นน้ำจืดน้ำคุณภาพดีมีเกลือเล็กน้อยมีค่าการนำไฟฟ้า 0.07 เดซิซีเมนต่อเมตร (dS/m) เป็นน้ำที่สามารถนำไปใช้ได้กับพืชทุกชนิดโดยค่ามาตรฐานของน้ำกร่อยอยู่ที่ 0.08-8 เดซิซีเมนต่อเมตร (dS/m) และค่ามาตรฐานของน้ำจืดน้อยกว่า 0.08 เดซิซีเมนต่อเมตร (dS/m) (http://www.idd.go.th/iddwebsite/web_ord) จากผลการวิเคราะห์น้ำแสดงว่าเหงือกปลาหมอออกขาวสามารถขึ้นได้ทั้งในบริเวณน้ำกร่อยและน้ำจืด

สมบัติทางเคมี และปริมาณธาตุอาหารในดินปลูกเหงือกปลาหมอ

สมบัติทางเคมีและปริมาณธาตุอาหารในดินเฉลี่ยในแหล่งปลูกเหงือกปลาหมอ 5 แห่ง ที่ระดับความลึก 0- 15 เซนติเมตร พบว่ามีความแตกต่างกันโดยส่วนใหญ่ค่าปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัด (4.5-5.5) ได้แก่ อ.ควนเนียง อ.เมือง และอ.สิงหนคร โดยมีค่าปฏิกิริยาดินอยู่ในช่วง 4.55-5.16 และแหล่งปลูกเหงือกปลาหมอที่มีค่าปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดมาก (<4.6) ได้แก่ อ.บางกล่ำ และ อ.สทิงพระ มีค่าปฏิกิริยาดิน 3.62 และ 3.77 ตามลำดับ

ปริมาณธาตุอาหารหลักในดิน

ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน พบว่า จำนวน 5 แหล่ง มีค่าปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินระดับปานกลาง (0.5-1.5 เปอร์เซ็นต์) ได้แก่ อ.ควนเนียง อ.สทิงพระ และ อ.สิงหนคร ส่วน อ.เมืองพบว่ามีปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินระดับสูง (>3.5 เปอร์เซ็นต์) และ อ.บางกล่ำ มีปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินระดับต่ำ (0.5-1.5 เปอร์เซ็นต์)

ปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ในดิน พบว่า จำนวน 3 แหล่ง มีปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ในดิน ระดับสูง (25-75 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม) ได้แก่ อ.สทิงพระ อ.สิงหนคร และอ.เมือง โดยมีค่าฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ในดิน 46.47 30.15 และ 29.25 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ตามลำดับ ส่วน อ.ควนเนียง และอ.บางกล่ำมีปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ในดินระดับต่ำ (5-15 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม) โดยมีค่า 12.44 และ 9.31 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ตามลำดับ

ปริมาณโพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์ในดิน พบว่า จำนวน 5 แหล่ง มีปริมาณโพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์ในดินระดับสูง (> 90 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม) ได้แก่ อ.สิงหนคร อ.เมือง อ.ควนเนียง และอ.สทิงพระ โดยมีค่า 595.15 513.76 260.06 และ 189.60 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ตามลำดับ และอ.บางกล่ำ มีปริมาณโพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์ในดินระดับต่ำ (< 60 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม) โดยมีค่า 37.20 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม

การใช้ประโยชน์ของเหงือกปลาหมอ

- ผล ขับโลหิต ระดู และแก้ฝี

- เมล็ด ขับพยาธิ

- ใบ แก้ฝีดาษ แก้ฝีทั้งภายนอกและภายใน แก้โรคผิวหนังคัน และใช้น้ำคั้นจากใบทาศีรษะช่วยบำรุงรักษารากผม

- ทั้งต้น แก้ฝีดาษ แก้ฝีภายใน แก้โรคผิวหนัง ตำพอกปิดหัวฝี ตำผสมกับขิงแก้ไข้หนาวสั่น ตำผสมกับขมิ้นอ้อยและน้ำมันใช้แก้โรคริดสีดวงทวาร ตำผสมกับน้ำมันงาและน้ำผึ้งรับประทานแก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ ตำผสมพริกไทยโดยใช้อัตราส่วน 2:1 กลู่น้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนเป็นยาอายุวัฒนะ ตำผสมกับหัวสามสิบอัตราส่วน 2:1 ใช้เป็นยาสมานแผล บดผสมกับชะเอมเทศละลายน้ำใช้บริโภครักษาโรคแก้เจ็บหลัง

สารสำคัญ

สารสำคัญในเหงือกปลาหมอเป็นกลุ่มอัลคาลอยด์ที่มีรสขม trigonelline, acanthicifoline ซึ่งมีฤทธิ์ด้านแบคทีเรีย ด้านไวรัส ด้านการแพ้ และด้านมะเร็งในเม็ดเลือด

การตลาด

เหงือกปลาหมอมีการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ยาแคปซูลสมุนไพร เหงือกปลาหมอยาขงสมุนไพร และยาเม็ด มีสรรพคุณใช้รักษาโรคผิวหนัง

สรุปผลการทดลอง

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลชนิดพันธุ์พืชที่พบในพื้นที่ชุ่มน้ำ พบพืช 34 ชนิด ใน 34 สกุล 28 วงศ์ และได้พืชชุ่มน้ำที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสงขลา 1 ชนิด ได้แก่ เหงือกปลาหมอดอกขาว มีประโยชน์ในด้านสมุนไพร เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง สำรวจบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ อ.ควนเนียง อ.บางกล่ำ อ.เมือง อ.สิงหนคร และ อ.สทิงพระ ผลการวิเคราะห์น้ำพบว่า เหงือกปลาหมอดอกขาวสามารถขึ้นได้ทั้งในบริเวณน้ำกร่อย และน้ำจืด

เอกสารอ้างอิง

ไกรรัตน์ เอี่ยมอำไพ มงคล สาฟูวงศ์ และสุทธิรักษ์ วงษ์แก้ว. 2554. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพพันธุ์พืชที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าในบึงบอระเพ็ด. ใน ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้างานวิจัยประจำปี 2553. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. หน้า 149-168.

สิริวัฒน์ บุญชัยศรี. 2553. การพัฒนาและการเพิ่มศักยภาพพื้นที่ชุ่มน้ำหนองเล็งทรายในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชน. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
สุธาราย ยินศิริส. 2548. การสำรวจและจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำภาคใต้. กรมพัฒนาที่ดิน กรุงเทพฯ.

อรุณี ยูวะนิม. การจัดการแก้ไขปัญหาดินเค็ม (ออนไลน์) สืบค้นจาก :

http://www.idd.go.th/iddwebsite/web_ord (วันที่ 20 กันยายน 2558)

การรวบรวมพันธุ์บัวหลวงในพื้นที่ชุ่มน้ำภาคใต้ตอนล่าง

Gathering Lotus Species in Wetlands at the Lower South

จิระ สุวรรณประเสริฐ¹ ละมัย สงสัน¹ ณัฐพงศ์ สงแทน¹

บทคัดย่อ

การรวบรวมพันธุ์บัวหลวงในพื้นที่ชุ่มน้ำภาคใต้ตอนล่าง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเดิมของพันธุ์บัวแต่ละสายพันธุ์ และคัดเลือกพันธุ์บัวที่มีศักยภาพดีที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่จังหวัดพัทลุง ดำเนินการตั้งแต่ปี 2557 ถึงปี 2558 โดยการรวบรวมพันธุ์บัวหลวงจากทุกภูมิภาคของประเทศไทยมาปลูกที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง สามารถรวบรวมสายพันธุ์บัวหลวงได้ทั้งหมด 45 สายพันธุ์ และคัดเลือกสายพันธุ์บัวที่มีศักยภาพเหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดพัทลุงได้จำนวน 9 สายพันธุ์ ได้แก่ PTL.R.Sto.52-06 (แดงพัทลุง), PTL.R.Sto.52-07 (แดงทะเลน้อย), NAR.R.Sto.01 (แดงนราธิวาส), PTL.Wh.Sto.53-16 (ขาวพญาขัน), PTL.Wh.Sto.53-16 (แดงพญาขัน), PJR.53-01 (แดงประจวบคีรีขันธ์), PJ.Wh.Sto.54-02 (ขาวประจวบคีรีขันธ์), SKL.Wh.Sto.54-02 (ขาวสงขลา อ.หาดใหญ่), และ Bang Pa-La Sto.53-45

คำสำคัญ : พันธุ์บัวหลวง

¹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง จังหวัดพัทลุง

คำนำ

บัวเป็นพืชชุ่มน้ำที่เจริญเติบโตอยู่ในแหล่งธรรมชาติ พบในห้วย หนอง คลอง บึง และแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป นับวันบัวในแหล่งธรรมชาติจะพบน้อยลง และอาจจะหายไปไม่พบบัวอีกต่อไป ถ้าไม่มีการอนุรักษ์และรวบรวมไว้ บัวมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตทั้งมนุษย์ และสัตว์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคม ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งใช้ประโยชน์จากส่วนต่าง ๆ ของบัวที่มีคุณค่ามหาศาล บัวเป็นดอกไม้ที่อยู่คู่สังคมไทยมาช้านานจากในพุทธประวัติพบว่าบัว มีส่วนเกี่ยวข้องกับตั้งแต่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน และชาวพุทธนิยมใช้ดอกบัวบูชาพระ ตลอดทั้งใช้ในพิธีต่าง ๆ ในปัจจุบันบัวเป็นพืชหนึ่งที่ทุกส่วนของบัว เช่น ราก ต้นอ่อน ลำต้น ใบ ดอก เมล็ดสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี นับว่ามีส่วนเป็นปัจจัย 4 ของมนุษย์ด้วย เช่น อาหารได้แก่ ไหล่บัว รากบัว ดอก เมล็ด มาประกอบอาหารหวาน รากบัวเชื่อม เมล็ดบัวลอยแก้ว น้ำรากบัว ขนมเค้ก ฯลฯ อาหารคาว ไหล่มาแกง ผัด เสรทำเมี่ยงคำ ใบใช้ห่ออาหาร ทำชาใบบัว ก้านใบ ก้านดอก สามารถใช้เส้นใยทำผลิตภัณฑ์สิ่งทอ เช่น ทอผ้า เป็นเครื่องนุ่งห่มได้อย่างดี อีกเป็นยาสมุนไพร จึงมีการรวบรวมพันธุ์บัวหลวง โดยเก็บรวบรวมพันธุ์บัวหลวงทั่วภูมิภาคของประเทศรวบรวมไว้ที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง จำนวน 45 สายพันธุ์ ได้คัดเลือกบัวหลวงจำนวน 10 สายพันธุ์ มีลักษณะเด่น และมีศักยภาพดี เช่น ดอกสวย มีกลิ่นหอม ฟอรั่มดอกดี ดอกบานทนทาน ใบใหญ่ ดอกชูเหนือใบ ก้านใบยาวมีหนามน้อยถึงปานกลาง ฝักใหญ่เมล็ดโต มีเมล็ดมาก และขึ้นได้ดีทุกสภาพพื้นที่ จากการรวบรวมพันธุ์บัวหลวงของศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง มีความสำคัญเป็นแหล่งศึกษาวิจัย บัว รวบรวมพันธุ์บัวทั่วภูมิภาคของประเทศ และได้ข้อมูลของบัวหลวงแต่ละสายพันธุ์ ที่เหมาะสมในสภาพพื้นที่จังหวัดพัทลุง พื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่อื่น ๆ บัวเป็นพืชทางเลือกสำหรับส่งเสริมการผลิตอีกพืชให้กับเกษตรกรจังหวัดพัทลุง และพัฒนาบัวให้มีความสำคัญในทางด้านการเกษตรและพัฒนาสู่ภาคอุตสาหกรรมต่อไป

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ

วัสดุอุปกรณ์

1. พันธุ์บัวหลวง 10 สายพันธุ์
2. หนาดินนา
3. วงบ่อซีเมนต์ ขนาด 80 x 50 เซนติเมตร จำนวน 50 ท่อ
4. ป้ายบอกชื่อ
5. ปุ๋ยคอก
6. ปุ๋ยเคมีสูตร 16-16-16 และ 46-0-0

วิธีการ

คัดเลือกพันธุ์/สายพันธุ์บัวหลวงที่มีลักษณะเด่นและมีศักยภาพดีคือ ลักษณะดอกใหญ่ สีสวย เมล็ดต่อฝักมาก จำนวน 10 สายพันธุ์ โดยนำบัว 10 สายพันธุ์ปลูกลงในวงบ่อซีเมนต์ขนาด 80 x 50 ซม. สายพันธุ์ละ 5 บ่อซีเมนต์ โดยใส่หนาดินผสมปุ๋ยคอก อัตราส่วน 2:1 ทุกบ่อซีเมนต์ โดยส่วนผสมดินกับปุ๋ยคอกไม่เกินครึ่งบ่อซีเมนต์ แล้วเติมน้ำให้เต็ม และได้นำพันธุ์บัวหลวงทั้ง 10 สายพันธุ์ลงปลูกในสระขนาด 10 x 28 เมตร จำนวน

10 สระ ในร่องคู ขนาด 5 x 40 เมตร จำนวน 10 ร่องคู และปลูก 2 สายพันธุ์ ในแปลงนา จำนวน 2 ไร่ หลังจากปลูกไปแล้วประมาณ 15-20 วัน เริ่มไต่ปุยครั้งแรกในวงบ่อซีเมนต์ 30 กรัม/วงบ่อ ในสระและแปลงนาอัตราส่วน 25 กก./ไร่ คูแลกรักษาให้น้ำ ตัดแต่งใบและก้านใบ กำจัดวัชพืช และแมลงศัตรูบัว

ผลการทดลองและวิจารณ์

จากการออกรวบรวมพันธุ์บัวหลวงทั่วภูมิภาคของประเทศไทย จากภาคเหนือประกอบด้วย จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิจิตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดยโสธร ภาคตะวันออกประกอบด้วย จังหวัดชลบุรี ภาคกลางประกอบด้วย จังหวัดนนทบุรี และภาคใต้ประกอบด้วยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดกระบี่ จังหวัดพังงา จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลาและจังหวัดนราธิวาส สามารถรวบรวมสายพันธุ์บัวได้ทั้งหมด 45 สายพันธุ์ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สายพันธุ์บัวหลวงการออกรวบรวมพันธุ์จากสถานที่ต่างๆ ของประเทศไทย

ลำดับที่	พันธุ์/รหัส	ลักษณะดอก	แหล่งรวบรวม
1	SkL.Wh.Sto 53-02	สีขาว	อ.เมือง จ.สงขลา
2	SkL.Wh.Sto 53-06	สีขาว	อ.เมือง จ.สงขลา
3	Bang Pa-la Sto.53-28	-	อ.ฉลุง จ.สตูล
4	Bang Pa-la Sto.53-26	สีแดง	ต.ปากศัย อ.เหนือคลอง จ.กระบี่
5	Bang Pa-la Sto.53-27	สีแดง	ต.ปากศัย อ.เหนือคลอง จ.กระบี่
6	Bang Pa-la Sto.53-18	สีแดง	อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย
7	Bang Pa-la Sto.53-21	สีแดง	อ.เมือง จ.พิจิตร
8	Bang Pa-la Sto.53-16	สีแดง	ต.ค่าน้ำแซบ อ.วาริชภูมิ จ.อุบลราชธานี
9	Bang Pa-la Sto.53-40	สีชมพู	จ.ชลบุรี
10	Bang Pa-la Sto.53-41	สีแดง	จ.ชลบุรี
11	Bang Pa-la Sto.53-45	สีแดง	อ.วังหิน จ.แพร่
12	Bang Pa-la Sto.53-13	สีขาว	ต.ตาลชุม อ.ตาลชุม จ.อุบลราชธานี
13	Bang Pa-la Sto.53-05	สีแดง	ต.คูซอด อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ
14	Bang Pa-la Sto.53-10	สีขาว	อ.ธาตุพนม จ.นครพนม
15	PTL.R Sto.53-31	สีแดง	พรุณาแด่ ต.สมหวัง อ.งหรา จ.พัทลุง
16	PTL.R Sto.53-32	สีแดง	พรุณาแด่ ต.สมหวัง อ.งหรา จ.พัทลุง
17	PTL.R Sto.53-34	สีแดง	พรุณาแด่ ต.สมหวัง อ.งหรา จ.พัทลุง
18	PTL.R Sto.53-35	สีแดง	อ.ตะโหมด จ.พัทลุง
19	P.J.P.S:53-02	สีชมพู	บึงบัวสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
20	P.J.P.Wh.Sto.53-03	สีขาว	บึงบัวสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
21	Bang Pa-la Sto.53-01	สีขาว	ต.สามแยก อ.เลิงนกทา จ.ยโสธร
22	Bang Pa-la Sto.53-35	-	ต.คลองข่อย อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี

ลำดับที่	พันธุ์/รหัส	ลักษณะดอก	แหล่งรวบรวม
23	PTL.R.Sto53-30	สีแดง	อ.บางแก้ว จ.พัทลุง
24	PTL.R.Sto53-30	สีขาว	อ.บางแก้ว จ.พัทลุง
25	PTL.R.Sto53-6	สีแดง	ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
26	PTL.R.Sto53-26	สีแดง	ต.พญาขันธุ์ อ.เมือง จ.พัทลุง
27	PTL.Wh.Sto53-26	สีขาว	ต.พญาขันธุ์ อ.เมือง จ.พัทลุง
28	PTL.R.Sto55-01	สีแดง	ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
29	SKL.Wh.Sto55	สีขาว	ต.เกาะหมี่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
30	PTL.R.Sto55	สีแดง	บ.ในเขื่อน ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
31	พังงา	สีแดง	จ.พังงา
32	Bang Pa-la Sto.53-31/1	สีแดง	จ.สกลนคร
33	Bang Pa-la Sto.53-31/2	สีแดง	จ.สกลนคร
34	NAR.R.Sto.54-02	สีแดง	อ.เรือเสาะ จ.นราธิวาส
35	กระบี่ Sto. 01-57	สีแดง	อ.คลองท่อม จ.กระบี่
36	PTL. Wh. Sto.02-57	สีขาว	ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
37	PTL.Wh.Sto.57-01	สีขาว	ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
38	บัวหลวง หัวป่าเขียว	สีขาว	ต.หัวป่าเขียว อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
39	บัวหลวงทะเลน้อย	สีขาวซ้อน	ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
40	บัวหลวงทะเลน้อย	สีชมพูซ้อน	ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
41	บัวหลวง ม.ทักษิณ	สีชมพู	ต.ป่าพะยอม อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง
42	บัวหลวงคลองพลึง	สีชมพูซ้อน	ต.ฝาละมี อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง
43	บัวหลวงวัดบางขาน	สีชมพู	ต.ฝาละมี อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง
44	บัวหลวง	สีขาว	ต.จงเก อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง
45	บัวหลวง	สีขาวซ้อน	ต.ฝาละมี อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

เมื่อนำมาปลูกรวบรวม ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุงได้คัดเลือกบัวหลวงจำนวน 9 สายพันธุ์ ที่มีศักยภาพดี มีลักษณะเด่น ได้แก่ PTL.R.Sto.52-06 (แดงพัทลุง), PTL.R>Sto.52-07 (แดงทะเลน้อย), NAR.R.Sto.01 (แดงนราธิวาส), PTL.Wh.Sto.53-16 (ขาวพญาขัน), PTL.Wh.Sto.53-16 (แดงพญาขัน), PJR.53-01 (แดงประจวบคีรีขันธ์), PJ.Wh.Sto.54-02 (ขาวประจวบคีรีขันธ์), SKL.Wh.Sto.54-02 (ขาวสงขลา อ.หาดใหญ่) และ Bang Pa-La Sto.53-45 จากพันธุ์ที่คัดเลือกจะดูจากรูปทรงดอกดี ใบใหญ่ ก้านใบมีหนามน้อยถึงปานกลางสีใญ่เมื่อดำเนินการมีจำนวนเมล็ดต่อฝักมากให้ผลผลิตยาวนาน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สายพันธุ์บัวหลวงที่มีศักยภาพดี และมีลักษณะเด่น จากการคัดเลือกโดยศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง

ชื่อพันธุ์/สายพันธุ์	ลักษณะเด่น										
	ใบอ่อน	ใบแก่	ขอบใบ	ก้าน	ดอกตูม	ดอกบาน	ฝักอ่อน	ฝักแก่	ตำแหน่งฝังตัวของเมล็ด	เมล็ด	จำนวนเมล็ดต่อฝัก
1. บัวหลวงแพร์.เบอร์ 45 (Bang Pa-La Sto.53-45)	สีเขียวอ่อนปนแดง	สีเขียวกลมสองพู	ยกตัวเป็นคลื่น	มีหนามปานกลาง	ป้อม	คล้ายขาม สีชมพูแดง สะดุดตา	สีเหลืองขอบเขียว รูปกรวย	รูปครึ่งวงกลม	เมล็ดจมพอดี ผิวหน้าตัดของฝัก	กลม	8-25
2. บัวหลวงขาวสงขลา (SKL.Wh.Sto.54-02)	สีเขียวอมเหลืองแดง รูปร่างใบกลมสองพู	สีเขียว ด้านล่างใบสีเขียวอ่อน เส้นใบนูน รูปร่างกลมสองพู	-	มีหนามปานกลาง	ป้อม	คล้ายขาม กลีบดอกสีขาวปลายกลีบมน	สีเหลืองอมเขียว รูปกรวย	รูปแผ่นก่อนวงกลม	เมล็ดจมพอดี ผิวหน้าตัดของฝัก	รูปร่างขอบขนาด	25-30
3.บัวแดงทะเลน้อย (PTL.R>Sto.52-07)	สีชมพูแดง รูปร่างกลมสองพู	สีเขียว ด้านล่างสีเขียวอ่อน เส้นใบนูน รูปร่างกลมสองพู	-	-	ป้อม	คล้ายจาน สีชมพูแดงเข้ม เกสรตัวผู้สีเหลืองเข้ม	สีเหลือง รูปกรวย	รูปแผ่นครึ่งวงกลม	เมล็ดจมพอดี	รูปรี	15-25

ชื่อพันธุ์/สายพันธุ์	ลักษณะเด่น										
	ใบอ่อน	ใบแก่	ขอบใบ	ก้าน	ดอกตูม	ดอกบาน	ฝักอ่อน	ฝักแก่	ตำแหน่งฝังตัวของเมล็ด	เมล็ด	จำนวนเมล็ดต่อฝัก
4. บัวหลวงแดงพญาขัน (PTL.R.Sto.53-16)	สีเขียวอ่อน รูปร่างกลมสองพู	สีเขียวเข้ม ด้านล่างใบสีเขียวอ่อน รูปร่างใบกลมสองพู	เรียบยกตัวเป็นคลื่น	มีหนามปานกลาง	ป้อมมาก	คล้ายลูกบอล สีขาว แดง กลีบดอกซ้อนมาก	รูปร่างเหมือนระฆัง	รูปร่างเหมือนถ้วย	โผล่บางส่วน	รูปรี	เมล็ดลึบ
5. บัวหลวงขาวพญาขัน (PTL.Wh.Sto.53-16)	สีเขียวอ่อน รูปร่างกลมสองพู	สีเขียว ด้านล่างใบมีสีเขียวอ่อน รูปร่างใบกลมสองพู	เรียบยกตัวเป็นคลื่น	มีหนามปานกลาง	ป้อมมาก	คล้ายลูกบอล สีขาว ซ้อนมาก	รูปร่างเหมือนระฆัง	รูปร่างเหมือนถ้วย	โผล่บางส่วน	รูปรี	เมล็ดลึบ
6. บัวแดงพัทลุง (PTL.R.Sto.52-06)	สีเขียวอ่อน	สีเขียวใบกลมสองพู	ยกตัวเป็นคลื่น	มีหนามปานกลาง	ป้อม รี	คล้ายจาน สีชมพูอ่อน	สีเหลืองรูปกรวย	รูปครึ่งวงกลม	เมล็ดจมพอดีกับผิวหน้าตัดของฝัก	กลม	15-25
7. บัวหลวงแดงนราธิวาส (NAR.R.Sto.01)	สีเขียวอมแดงรูปร่างใบกลมสองพู	สีเขียวเข้ม ด้านล่างใบสีเขียวเข้ม เส้นใบนูน ใบกลมสองพู		ก้านมีหนามปานกลาง	ทรงรูปไข่	คล้ายขาม สีชมพูเข้ม กลีบดอกรูปร่างรี ปลายกลีบแหลม ดอกแบบปทุม	สีเหลืองรูปทรงคล้ายกรวย	รูปทรงแผ่ครึ่งวงกลม	เมล็ดจมพอดี	รูปรี	8-22

ชื่อพันธุ์/สายพันธุ์	ลักษณะเด่น										
	ใบอ่อน	ใบแก่	ขอบใบ	ก้าน	ดอกตูม	ดอกบาน	ฝักอ่อน	ฝักแก่	ตำแหน่งฝังตัวของเมล็ด	เมล็ด	จำนวนเมล็ดต่อฝัก
8.บัวหลวงขาวประจวบฯ (PJ.Wh.Sto.54-02)	สีเขียวเข้ม รูปร่างใบ กลมสองพู	สีเขียว รูปร่างกลม สองพู	เรียบยกตัว เป็นคลื่น	-	ป้อม	คล้ายขาม	สีเหลือง รูปกรวย	รูปถ้วย	เมล็ดจมพอดี กับผิวหน้าตัด ของฝัก	กลม	-
9.บัวหลวงแดงประจวบฯ (PJR.53-01)	สีเขียว อ่อน รูปร่างใบ กลมสองพู	สีเขียว รูปร่างกลม สองพู	ยกตัวเป็น คลื่น	-	ป้อม สี ชมพู	คล้ายขาม	สีเหลือง รูปกรวย	รูปถ้วย	เมล็ดจมพอดี กับผิวหน้าตัด ของฝัก	กลม	-

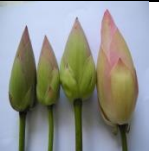
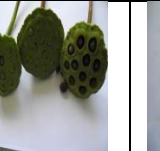
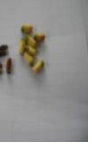
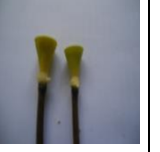
สรุปผลการทดลอง

การปลูกรวบรวมพันธุ์บัวหลวงไว้ทั้งหมดจำนวน 45 สายพันธุ์ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มสีของดอก คือขาวและชมพู-แดง มีทั้งดอกซ้อนและไม่ซ้อน ศึกษาลักษณะเด่นของสายพันธุ์บัวทั้งสองกลุ่ม ศูนย์วิจัย และพัฒนาการเกษตรพัทลุง ได้คัดเลือกสายพันธุ์บัวที่มีศักยภาพไว้ 9 สายพันธุ์ ได้แก่ สายพันธุ์ PTL.R.sto. 52-06, PTL.R.Sto.53-16, PTL.R.sto. 52-07, NAR.R.sto.01, PTL.WH.sto.53-16, PJR.-53-01, PJ.WH.STO-54-02, SKL.WH.STO.54-02 และ BANG PA-LA STO.53-45 ซึ่งสายพันธุ์บัวทั้ง 9 สายพันธุ์มีศักยภาพดีสามารถแนะนำและส่งเสริมการปลูกบัวตัดดอกและบัวผลิตเมล็ดได้ แต่ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมทางด้านการนำปัจจัยด้านการผลิตบัวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่างๆของจังหวัดพัทลุง และพื้นที่อื่นๆโดยการนำเทคโนโลยีของกรมวิชาการเกษตรมาปรับใช้เพื่อช่วยให้เกษตรกรผู้ผลิตบัวในพื้นที่ดังกล่าวได้ผลิตบัวที่มีคุณภาพ และสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจของบัวในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร. 2555. .มหัศจรรย์สีสันพรรณบัวเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม. หน้า 1- 20.

ภาคผนวก

ชื่อสายพันธุ์บัว	ใบ	ดอกตูม	ดอกบาน	ฝักอ่อน	ฝักแก่	เมล็ด
1. บัวหลวงแพร่. เบอร์ 45 (Bang Pa-La Sto.53-45)						
2. บัวหลวงขาว สงขลา (SKL.Wh.Sto.54-						
3.บัวแดงทะเลน้อย (PTL.R>Sto.52-07)						
4. บัวหลวงแดง พญานัน (PTL.R.Sto.53-16)						
5.บัวหลวงขาวพญา นัน (PTL.Wh.Sto.53-						
6.บัวแดงพัทลุง (PTL.R.Sto.52-06)						
7.บัวหลวงแดง นราธิวาส (NAR.R.Sto.01)						
8.บัวหลวงขาว ประจวบฯ (PJ.Wh.Sto.54-02)						
9.บัวหลวงแดง ประจวบฯ (PJR.53-01)						

การเปรียบเทียบศักยภาพของพันธุ์บัวหลวงในพื้นที่ชุ่มน้ำภาคใต้ตอนล่าง

Comparing the Potential of the Lotus in Southern Wetlands

จิระ สุวรรณประเสริฐ¹ ละมัย สงสัน¹ ฌัฐพงศ์ สงแทน¹

บทคัดย่อ

การปลูกเปรียบเทียบศักยภาพของบัวหลวง พันธุ์ขาวสงขลาและพันธุ์บัวหลวงแพร่เบอร์ 45 ในสภาพพื้นที่นาชุ่มน้ำในศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง โดยเตรียมแปลงเหมือนการปลูกข้าว เริ่มปลูกครั้งแรกเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2557 ครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558 เริ่มเก็บข้อมูลช่วงที่ 1 พฤษภาคม 2557 เก็บข้อมูลการเจริญเติบโต การออกดอก ดอกบาน ฝักแก่และการให้ผลผลิตเมล็ดบัว โดยเก็บข้อมูลต่อเนื่องทุกๆ 7 วัน ระยะเวลา 15 เดือน 3 ช่วงเวลา พบว่า พันธุ์แพร่เบอร์ 45 มีจำนวนดอกต่อไร่ จำนวนฝักต่อไร่ และน้ำหนักเมล็ดต่อไร่มากกว่าพันธุ์ขาวสงขลา คือ เท่ากับ 24,950 ดอก 23,888 ฝัก และ 315.18 กิโลกรัม ตามลำดับ ส่วนพันธุ์ขาวสงขลา มีจำนวนดอกต่อไร่ จำนวนฝักต่อไร่ และน้ำหนักเมล็ดต่อไร่ เท่ากับ 18,199 ดอก 16,330 ฝัก และ 313.18 กิโลกรัม ตามลำดับ ส่วนเมล็ดน้ำหนักแห้งทั้งเปลือกพันธุ์ขาวสงขลา มีค่าเฉลี่ย สูงกว่าพันธุ์แพร่เบอร์ 45 คือ เท่ากับ 76.12 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่พันธุ์แพร่เบอร์ 45 ให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดแห้งทั้งเปลือกเฉลี่ย 74.75 กิโลกรัมต่อไร่

คำสำคัญ: บัวหลวง พันธุ์บัวหลวง

¹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง จังหวัดพัทลุง

คำนำ

บัวเป็นพืชที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าพืชชนิดอื่นๆ เพราะบัวเป็นพืชที่มีความสำคัญตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบันบัวไม่ว่าจะเป็นบัวสาย บัวหลวง ล้วนมีประโยชน์ไม่น้อยเพราะทุกส่วนของบัว เช่น ราก ลำต้น ใบ ดอก เกสร เมล็ด ต้นอ่อน คีบัว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี จัดเป็นปัจจัย 4 ของมนุษย์ ได้ซึ่งเป็นทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บัวหลวงที่นำมาปลูกเปรียบเทียบนั้นทั้ง 2 สายพันธุ์ มีความสำคัญเท่าๆ กัน แต่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะที่เด่นกว่ากัน โดยบัวหลวงทั้ง 2 สายพันธุ์นี้จัดอยู่ในสกุลเนลุมโบ (Nelumbo) โดยเรียกกันทั่วไปว่าปทุมชาติ มีดอกสีขาวและสีชมพูมีกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ กลีบดอก 10-15 กลีบ มีท่ออากาศใหญ่ 6-7 ท่อ โดยทั่วไปบัวจะมีลักษณะเป็นทั้งพืชใบเลี้ยงเดี่ยว และใบเลี้ยงคู่ โดยมีเส้นใบ เมล็ด เหมือนพืชใบเลี้ยงคู่ และมีระบบขนรากและท่อลำเลียงอาหารเหมือนพืชใบเลี้ยงเดี่ยว จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่ผ่านมา พบว่า บัวหลวงพันธุ์แพร่เบอร์ 45 มีลักษณะโดดเด่น คือ ดอกสีแดงโตสะดุดตา ก้านดอกและก้านใบยาวมีหนามที่ก้านใบปานกลาง ใบโตและเจริญเติบโตได้ดีทุกสภาพพื้นที่ ส่วนบัวหลวงพันธุ์ขาวสงขลา มีดอกโตสีขาว มีกลิ่นหอมเย็น เกสร ใบอ่อนเมื่อตากแห้งมีกลิ่นหอม เหมาะสำหรับทำชาเกสร ชาใบบัว มีก้านดอกและก้านใบยาว มีฝัก เมล็ดโต มีจำนวนเมล็ดต่อฝักมากถึง 25-30 เมล็ด บัวหลวงพันธุ์ขาวสงขลาชอบสภาพดินพรุที่มีอินทรียวัตถุสูง และค่อนข้างปรับตัวเข้ากับสภาพพื้นที่ต่ำกว่าบัวหลวงแพร่เบอร์ 45

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ

วัสดุอุปกรณ์

- พันธุ์บัวหลวง พันธุ์ขาวสงขลา และ แพร่เบอร์ 45
- เครื่องขังละเอียดถึงหน่วยกรัม
- ถังพลาสติกสำหรับเก็บเมล็ด
- เชือกและป้ายดอก
- ปุ๋ยเคมีสูตร 16-16-16 และ 46-0-0
- ถังเก็บเมล็ดบัว

วิธีการ

เลือกพื้นที่เหมาะสม ณ. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง วางแผนทำแปลงทดลองแบบกรรมคา โดยเตรียมแปลงทดลองในพื้นที่ จำนวน 2 ไร่ แบ่งเป็น 4 แปลงทดลอง โดยปลูกบัวหลวง จำนวน 2 สายพันธุ์ แบ่งปลูกสายพันธุ์บัวหลวง No.45 จำนวน 2 แปลงทดลอง บัวหลวงขาวสงขลา 2 แปลงทดลอง ในแต่ละแปลงทดลอง จะแบ่งเป็น 4 บล็อก ขนาด 4 x 4 เมตร เพื่อสุ่มเก็บข้อมูลของบัวหลวง 2 สายพันธุ์ การปลูกใช้ระยะปลูก 3 x 3 เมตร/กอ ทั้ง 2 สายพันธุ์ ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 16-16-16 ผสมกับปุ๋ยเคมีสูตร 46-0-0 ในอัตราส่วน 1: 1 อัตรา 25 กก./ไร่ ทุกๆ 15 วัน จนบัวออกดอกเต็มที่ เลื่อยใส่ปุ๋ยเคมี 4 ครั้ง/1 ช่วงการทดลอง

ผลการทดลองและวิจารณ์

การปลูกเปรียบเทียบศักยภาพของบัวหลวง 2 สายพันธุ์ คือ บัวหลวงพันธุ์ขาวสงขลา กับพันธุ์บัวหลวงแพร่เบอร์ 45 ดำเนินการเก็บข้อมูลการเจริญเติบโต การออกดอก ดอกบาน ผักแก่ และการให้ผลผลิตเมล็ดบัว โดยเก็บข้อมูลต่อเนื่องทุกๆ 7 วัน เก็บข้อมูลช่วงที่ 1 ในระยะเวลา 5 เดือน พบว่า บัวหลวงแพร่เบอร์ 45 ให้ผลผลิตดอก 4,387 ดอก/ไร่ จำนวนผักแก่ 4,313 ผักต่อไร่ ให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 67.35 กิโลกรัมต่อไร่ เมล็ดแห้งทั้งเปลือก 48.00 กิโลกรัมต่อไร่ มากกว่าพันธุ์ขาวสงขลาเล็กน้อยโดยพันธุ์ขาวสงขลาให้ดอก 1,924 ดอก/ไร่ จำนวนผักแก่ 1,838 ผักต่อไร่ และให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 52.01 กิโลกรัมต่อไร่ น้ำหนักเมล็ดแห้งทั้งเปลือก 38.44 กิโลกรัมต่อไร่ หลังจากบัวหยุดการเจริญเติบโตและงอกใหม่ เก็บข้อมูลช่วงที่ 2 พบว่า พันธุ์ขาวสงขลาให้ดอก 6,025 ดอกต่อไร่ จำนวนผัก 5,650 ผักต่อไร่ และให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 133.82 กิโลกรัมต่อไร่ เมล็ดแห้งทั้งเปลือก 89.63 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งมากกว่าพันธุ์แพร่เบอร์ 45 ให้ดอก 5,913 ดอก/ไร่ จำนวนผัก 5,825 ผักต่อไร่ ให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 107.23 กิโลกรัมต่อไร่ ให้ผลผลิตเมล็ดแห้งทั้งเปลือก 72.26 กิโลกรัมต่อไร่ การเก็บข้อมูลช่วงที่ 3 พบว่า พันธุ์ขาวสงขลาให้ผลผลิตดอก 10,250 ดอกต่อไร่ จำนวนผัก 8,850 ผักต่อไร่ ให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 127.35 กิโลกรัมต่อไร่ เมล็ดหนักน้ำแห้งทั้งเปลือก 100.30 กิโลกรัม/ไร่ และพันธุ์แพร่เบอร์ 45 ให้ดอก 14,650 ดอกต่อไร่ จำนวนผัก 13,750 ผักต่อไร่ ให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 140.6 กิโลกรัมต่อไร่ ให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดแห้งทั้งเปลือก 104.00 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งเมื่อรวมผลผลิต 3 ช่วง เก็บข้อมูล ระยะเวลา 15 เดือน พบว่า พันธุ์ขาวสงขลาให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสดมีค่าเฉลี่ยที่ 104.39 กิโลกรัมต่อไร่ เมล็ดน้ำหนักแห้งทั้งเปลือกมีค่าเฉลี่ยที่ 76.12 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนพันธุ์แพร่เบอร์ 45 ให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสดมีค่าเฉลี่ยที่ 105.06 กิโลกรัมต่อไร่ มีผลผลิตน้ำหนักเมล็ดแห้งทั้งเปลือกมีค่าเฉลี่ยที่ 74.75 กิโลกรัมต่อไร่ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนดอกต่อไร่ จำนวนผักต่อไร่ น้ำหนักเมล็ดต่อไร่ และน้ำหนักแห้งทั้งเปลือกเมล็ดต่อไร่

สายพันธุ์	ครั้งที่	จำนวนดอก/ไร่	จำนวนผัก/ไร่	น้ำหนักเมล็ด/ไร่	น้ำหนักเมล็ดแห้งทั้งเปลือก/ไร่
ขาวสงขลา	1	1,924	1,838	52.01	38.44
	2	6,025	5,650	133.82	89.63
	3	10,250	8,850	127.35	100.30
รวม		18,199	16,330	313.18	228.37
แพร่เบอร์ (45)	1	14,387	4,313	67.35	48.00
	2	5,913	5,825	107.23	72.26
	3	14,650	13,750	140.60	104.00
รวม		24,950	23,888	315.18	224.26

จากการทดลองคิดต้นทุนการปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว ค่าไถ่ ค่าปุ๋ยเคมี ปุ๋ยคอก ค่าต้นพันธุ์ ค่าจ้างเก็บเกี่ยว 4,740 บาท ขายดอกบัวดอกละ 1 บาท เป็นเงิน 24,950 บาท ต่อการปลูกครั้งเดียวและเก็บเกี่ยวผลผลิต ได้ 3 ครั้ง และกรณีขายเมล็ดแห้งทั้งเปลือกซึ่งกิโลกรัมละ 40 บาท ทำให้มีรายได้ 9,134.80 บาทต่อไร่ ก็ยังคุ้มทุน บัวจึงเป็นพืชที่น่าสนใจ อีกพืชหนึ่ง กับทางเลือกเป็นพืชสร้างรายได้ใหม่

สรุปผลการทดลอง

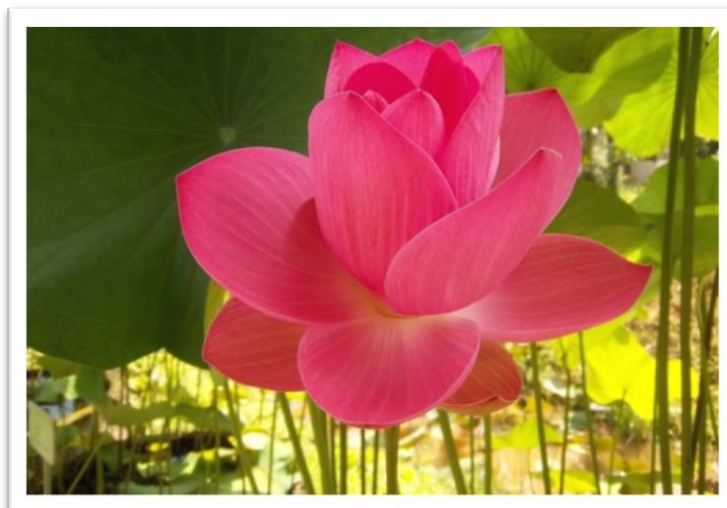
การปลูกเปรียบเทียบศักยภาพของบัวหลวง 2 สายพันธุ์ คือ บัวหลวงพันธุ์ขาวสงขลา กับพันธุ์บัวหลวงแพร่เบอร์ 45 จากทดลอง พบว่า บัวหลวงแพร่เบอร์ 45 ให้ผลผลิตดอก 24,950 ดอกต่อไร่ จำนวนฝักแก่ 23,888 ฝักต่อไร่ ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 315.18 กิโลกรัมต่อไร่ เมล็ดแห้งทั้งเปลือก 224.26 กิโลกรัมต่อไร่ มากกว่าพันธุ์ขาวสงขลาเล็กน้อยโดยพันธุ์ขาวสงขลาให้ดอก 18,199 ดอกต่อไร่ จำนวนฝักแก่ที่ 16,330 ฝักต่อไร่ และให้ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสด 313.18 กิโลกรัมต่อไร่ น้ำหนักเมล็ดแห้งทั้งเปลือก 228.37 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งข้อมูลจากการทดลองพบว่า ผลผลิตน้ำหนักเมล็ดสดของพันธุ์ขาวสงขลาได้น้อยกว่าพันธุ์แพร่เบอร์ 45 โดยมีส่วนแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเฉลี่ยอยู่ที่ 0.67 กิโลกรัมต่อไร่ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตน้ำหนักเมล็ดแห้งทั้งเปลือกของพันธุ์ขาวสงขลา มีค่าเฉลี่ยมากกว่าอยู่ 1.37 กิโลกรัมต่อไร่ จึงเหมาะสมที่ใช้เป็นพันธุ์บัวผลิตเมล็ดได้ดี ส่วนพันธุ์แพร่เบอร์ 45 เป็นพันธุ์ที่ให้ปริมาณดอกมากถึง 24,950 ดอก ต่อไร่ เหมาะสมที่ใช้เป็นพันธุ์บัวผลิตดอก แต่ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมทางด้านการนำปัจจัยด้านการผลิตบัวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่างๆของจังหวัดพัทลุง โดยการนำเทคโนโลยีของกรมวิชาการเกษตรมาปรับใช้เพื่อช่วยให้เกษตรกรผู้ผลิตบัวในพื้นที่ดังกล่าวได้ผลิตบัวที่มีคุณภาพ และสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจของบัวในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร. 2555. มหัศจรรย์สีสันพรรณบัวเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม. หน้า 1- 20.

ภาพที่ 1 ลักษณะของดอกบัวหลวงพันธุ์ขาวสงขลา

ภาพที่ 2 ลักษณะของดอกบัวหลวงพันธุ์แพร่เบอร์ 45